

70

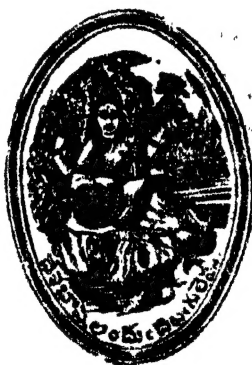
శ్రీ చంద్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪	{	పార్థివ కృతి-పాల్గొనములు	{	సంచిక ౩-౬
-------------	---	-----------------------------	---	-----------

కా కి నా డ :

పరిషత్సభ్యులయమున ప్రకటింపబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సెనత్సరమునకు రూ 3-0-0.

1945-46

విషయ సూచిక.

1.	ప్రితాధుఁడు — బంగారు మొలక	32-౪౦
	మందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు. ది. ఏ.	
2	కుమార సంభవ విమర్శనము.	౪౧-౪౪
	భక్తవత్సలుగారు. ది. ఏ.	
3	దర్శన సమీక్ష	౪౫-౫౨
	శిలుమూరి వీరభద్రకాశ్రిగారు.	
4	కళాపూర్వోదయము	౫3-౬3
	దుర్భురి సూర్యనారాయణకాశ్రిగారు.	
5	నన్నెచోడుని పర్వ వానైవుని	౬౪-౭౮
	శిలుమూరి పాపయ్య కాశ్రిగారు.	
6	శివలీలా కలాపము-వ్రథమా శ్వాసము	౭5-౮0
	నిక్కంక కొమ్మనాచార్యులు.	

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪	{ పార్థివ కృతివర్ణన-పాల్గొనములు }	సంచిక ౩-౬
-------------	--------------------------------------	-----------

శ్రీనాథుడు—బంగారు పాత్ర.

అందులో ఈ క్షందతు, బి. ఏ.

శ్రీనాథుడు హరవిలాస పీఠికలో నవచి తిప్పయ్య సోదరుని ద్వీపాంతర వాణిజ్య వర్ణనా సందర్భమున, జలనోగినుండి యీతఁడు బంగారు మొలకను దెచ్చినట్లు వర్ణించెను.

సీ కంజారఁ గన్నురపాదవంబులు దెచ్చె

జలనోగి బంగారు మొలక దెచ్చె

ఈబంగారు మొలక కర్ణాట శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తాము నూతనముగా సంస్కరించి ప్రకటించిన హరవిలాసపీఠికలో గులాబిచెట్టన వన్నీరు మొలక యని నెలవిచ్చినారు. కాని ఏ రిచ్చిన యర్థము సుకాదని తెలుఁచుట కాధారములు గలవు. బంగారు మొలకనుగూర్చి వ్రీకరించిన మఱియొక నువ్వసిద్ధాంతధికవి గలఁడు. చెల్లపిల్ల నెరసకవి యామినిపూర్ణ తిలకావిలాసములో యామినిపూర్ణతిలక సౌందర్యమును వర్ణించునంద ర్థమున నామెను బంగారు మొలకతోఁ బోల్చినాఁడు. అవధ్యముల నిం దుదాహరించెనది.

ఉ. కందని మానువండు కనుగందని బాబిల్నిగ్గు తేటిమా
 క్కందనిపూలగుత్తి మరుగందని తల్కుమొలుగుజల్లు వా
 గందని మాడ్చుచిల్లు తలుఁ గందని బంగరుమొక్కపూలుదా
 గందని మారువాటి పెరగందని క్రొన్నలజంకకూన నూ
 గందని తమ్మిమొగ్గ పులుగందని మాత్రమునుమ్మొ కొమ్మమాన్
 సి. కళలుదేరెడు నిండు జలుగువన్నెలగుత్తి

గమగమవలచు బంగారుమొలక

కొదమతుమ్మెద పాదుకొసని క్రొన్ననదండ

నడువనేర్చిన రతనంపుబామ్మ

కవలకనిల్లు తొల్పరిమింతుదీగ దె

మృగ చూరగొసని కళ్ళపూదాని

తొడలి కోయల నుంక మడుగని యెలమాని

వెలలేని జలుగువన్నెలకొటారు

గీ. కాంత రతికాంతకాంతుఁ బూజింతు ననుచు

సంతసము నెంత సంతసల్ దొంతరిలఁగ

సంతరించిన వింతచామంతిబంతి

వంతుకెక్కిన వలరాజదంతి యుంతి.

ద్వితీయాశ్వాసము, 70-71 క.

తై వద్యములలోఁ గవి యొక్కవయస్సులోనున్న యామిసిపూర్ణ
 తిలకను వర్ణించు యావకాతికయోక్తియలంకారమును నిరూపించెను.
 గమగమవలచు బంగారుమొలక యనఁగాఁ దావి యబ్బిన బంగార మని
 యర్థము.

ఈ బంగారుమొలక కర్ణము ప్రాణ్యనిఘంటువునఁ గలదు.

మొలక : ఈ పదము బంగారుమొలకవలె శుభ్రది. (She is
 a perfect beauty)

ప్రాణ్యనిఘంటువు, పుట 818. 1859 శాత్రుజిత్తు.

ఈ బంగారుమొలకకు అంగ్లమున నగ్గెట్ (Nugget) అని యర్థము. పూర్వకాలమున దక్షిణావధమునండి సార్థవాహలు సువర్ణ ద్వీపము (Java) నుండి, యీ బంగారుమొలకలను దెచ్చుచుండెడివారట. జలనోగి యనునది ఇప్పుడు, జావా, సుమిత్రా, బోర్నియో ద్వీపములలో నొక రేవుకట్టబడి యుండనోవు. పూర్వము బర్మాలోని కొంతభాగమునకు రామన్నదేశ మనియు, సువర్ణ భూమి యనియు బేర్లుండెను *

శ్రీనాథుడు తిప్పయ తమణా, చీని, తవాయి, గోవ, రమణా స్థానంబులనుండి సామాన్లఁ దెప్పించుచుండెనని చెప్పినాడు. కాఁబట్టి శ్రీనాథుడు వర్ణించిన బంగారుమొలక కర్ణము గులాబీదట్టని కాదని స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. గొజ్జగిని రసఁగాఁ బన్నీరు. గులాబీనీ రని యభిప్రాయపడి, సీరకద్యము మొదటిపాదములో కవి కర్పూరపాదకములను దెచ్చినట్లు చెప్పుటచే బంగారుమొలక యనఁగాఁ బన్నీరుమొలకయై యుండునని ప్రభాకరకాశ్రిగారు తలచిరి. గొజ్జగి వదమునకుఁ బూర్వనిఘంటువులలో గులాబీ యని యర్థము లేదు. కిక్టలుదొర కన్నదనిఘంటువులలో గొజ్జగి వదమున కొకవిధమైన మల్లె లేక చామంతి యని యర్థము వ్రాసియున్నాడు. అట్లే మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రచురించిన తమిళనిఘంటువునందుఁ గలదు.

గుజ్జగె : గుజ్జగె, గుజ్జగె; గొజ్జగె A kind of Jasmine
సేననిగె, తెలుగు, గుజరి, తమిళము కొఱంగిరి.

Kittel Dicionery.

ఈ విషయము వశోధితుడగినది. మఱియొక వ్యాసమున నీ ప్రసంగమును జేసెదను.

Now, we have definite evidence that a portion of Burma was known in latter ages as Suvarnabhumi. According to Kalyani inscriptions(1476 A.D), Ramannadesa was also called Suvarnabhumi.
Suvarnadvipa Vol II, Page 46.

అవది తిప్పయ 'చీని. సింహళ, తనాయి, హరమంజ, జోణంగి
 క్రభృతి నానాదీక్షనగరాలకులగు ధనకనకవస్తువాహనమాణిక్య
 గాణిక్యకులకు దెప్పించి యిప్పించువాడట. ఈజోణంగిదేశ మిప్పటి
 తుర్కమ్మ (Turkey) పారశీక (Persia) దేశ భూభాగము.
 అనాటి వణిజులు పూర్వ కర్మిణుదేశములలో వాణిజ్యము సాగించు
 చుండినటుల శ్రీనాథుడు స్పష్టముచిరాడు. క్లిప్టర్ నిఘంటువులో
 జోణంగి కదమున కర్థ మిట్లు గలదు.

జోనంగ-Tbh of యవనక, An Ionian, a sunk, An Arab
 (తురుక, తుర్కమ్మయవన Mr. 382. తెలుగు జోణంగి తమిళ
 మళ మాళము. జోనగ. జోనగవట-A Turkish Arab)

జోణంగిదేశ మనగా నిప్పటి యరేబి కూ, టర్కీప్రాంతభూమి
 యని విశదము కాగలదు. ప్రభాకరశాస్త్రి గారభిప్రాయమడిగి
 మలబార్ ప్రాంతవిషయము కాదనవచ్చును.

శ్రీ

కుమారసంభవ విమర్శము.

విద్వాన్ శ్రీ భక్తవత్సము, బి. ఏ

I

కుమారసంభవ మనకేర నికడు మనకు లభ్య మై యుండు నది కదనేడవర్గల గంధము తారకాసుకుం జుపునటన నందు కథ గలదు. ఇవే కావ్యాలు దొలగి చానివర్గ లిగవదిరెం దనియు, నేకారణముననో కడకటి యైదువర్గలును నవములైగాగా మిగిలి ఏ కడు నేడు ననియుం జెప్పుగా రున్నార. ఇందుం గూర్చి కలుపురపాతాని కుల యభిప్రాయ మే నానగా శార్వతీవరమేశ్వరులపెండ్లిదళక నుండు నామిదివర్గలగంధభాగమే కాళిదాసు వ్రాసిపట్టి వనియు, తరువాతి వర్గం నవరో వ్రాసి కాళిదాసు గంధముతో జేసెగా నని యతనిపేర వ్యాప్తికి వచ్చిన వనియు

పెండ్లితోనే కథ ముగియు నేని యప్పుడు గంధమునకుం బాశ్చతీహరిణయ మనియో గిహాకల్యాణ మనియో పేరు పెట్టవలయునే కాని కుమారసంభవ మన నామ మెట్లు నొనరును? కాళిదాసు తగినపేరు పెట్టనేలనివాడా? మహాకాపుర డగు నతని రచనలలో బ్రత్యక్షరమును భావగర్భమును సర్వపూర్ణమునై యుండునే కాని వ్యర్థమై యుండదే? ఇతడు గంధమున కళాదు పెట్టినపేరే తగక యుండునా? క్రమాణబుద్ధితో మహాకావ్యపదయము నారయుదు మేని ఆతడుంచిన కుమారసంభవ మనపేరే గంధమునకుం దగిన దనియు, మఱి యెవరుపెట్ట నేపేరును లంక యనురూపము గా దనియుం చెల్లిసి కొనగలవారి మగుదుము. మహాకవియగు నెవని రచనయందు గాని యొక్కపదముందొలగించితిమేని యుడులకు సమాంతరమును మనము

కూర్పఁజాలియెడ మఁగా, నిక మహాకవికులగురు వగు కాళిదాసు వాడిన మాటను దొలఁగఁజేసి సమాంతరమును కాదుగదా, ఈవ స్థూన్యసాంతరమునేని యోజించి వట్టి కూర్పఁగలవాఁ డెం దుండును?

రాక్షసబాధితు లగు దేవతలు కోరు ప్రయోజనము తుమార స్వామి పుట్టుట అదే తుమారసంభవము (I 1 51-2) ఆశ్రయోజనము సిద్ధించుట తుపాయము ఉమామహేశ్వరుల వివాహము ఘట్టిల్లఁజేయుటయే యని బ్రహ్మ యుపదేశించెను. (II 57-61) మన్మథుని బూర్ని (III) దేవతలు కావించిన యత్నము కొనసాగకపోయినను వివాహ మేమో పార్యవీర్యఃఫలముగా జరిగియే టిటును. (V, VI, VII). తుమారసంభవముః తు అద్వితీయోపాయముగా నుపదేశించఁబడిన వివాహము నెఱవేఱుటయే కథకు ముగియక. ఉపాయ మమోఘమైనందు సం దర్శింపరైనముచేతనే వ్యంజితమైన ఫలసిద్ధిని మరల వాచ్యముగఁ 'గుమారఁడు గల్గె' నని చెప్పట చక్కనగా నుండును కావుననే వ్యంగ్యకవనము నకుం బేర్చెన్నికఁగన్న కాళిదాసమహాకవి యట్లు చెప్పఁ దాయెను. 'తుమారసంభవము'నకు 'గి'కాకల్యాణ'మనఁజేర నొసరిన యాంధ్రగద్యానువాదగ్రంథమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచు శ్రీముతులు ఒగోలు మేకటరంగశర్మ B. A., B. L. గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు: The theme of this composition as conceived by the great master-poet starts from a combined request of all the Devas addressed to Brahma, the Creator, for a leader and commander of the angelic forces to war against and destroy the Titan Tarakasura and his hosts. The artistic consummation of the conception of such a plot may well be achieved and perfected by the wedding of the Divine Pair, the world-parents, Parvati and Parameswara and need not go down to the narration of the physical embodiment of the Devine Spirit into a son." సిద్ధించిన వని చెప్పటతో నక్కఱలేకయే సిద్ధించిన ప్రయోజనము తుమారసంభవము ప్రధానముండఁగా తత్సాధకోపాయమగు పుణ్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము లేదు. ప్రధాన మేదో దానినే కాళిదాసు గ్రంథమునకు పేరుచేసెను. పూర్వోక్తానువాదగ్రంథమునఁ గడవట్టి

వాక్య విడి. "కొంతకాలమునకు గారీశంకరులకుఁ గుమారుఁడు జన్మించి తారకుని వధించి విశ్వకర్మ సంతానము యయ్యె" కుమారసంభవము నిట్లు వాచ్యముగఁ జెప్పియు నది వాదకులు ఆపేరు నేల తొలంగించిరో ! మఱుఁగు ఆనురూప్యముననే కాని క్రొత్తందనమునఁ గాదుగదా !

II

కడుకునికొట్టకైన లోతుల తహతహ నిరూఢముగుటకు సాధన ముగాఁ గాళిదాసు తారకాసురుని దురధికారప్రాభవమును వర్ణించిన తెఱఁగు వర్ణనీయము. (a) అతఁడు కరులసొత్తు నవహరించెను. మేరు శృంగముల నాత్మాలయములఁ గ్రీడకైలములుగా సంతరించుకొనెను. మిన్నేటివడితామరల నూడఁబెటికి తనదగ్గియులలోఁ బాదుకొల్పుకొ నెను. విమానమార్గముల నొరులం దళచూపనీయక వానిని తనసంచారమునకే యుంచుకొనెను. దేవతల హవిర్యాగముల నొడిసి తీసికొనెను. ఇంద్రుని యుచ్చైశ్చక్రమును హరించెను. రత్నాకరముల రత్నముల నన్నిటిని నాఁచికొనెను. పుష్కలానర్తకాది మేఘములం దన దంతావళముల వ్రక్రక్షేదకు లోఁబటచెను. (b) తనకు లేని కల్పవృక్షములు దేవతల కేలయని వానిని తెగనటికించెను. (c) లోకక్షేమమునకై పాటు నడు నూర్యచంద్రవాహ్వాదులం దనసేవకే కట్టునటచెను. తన కొలఁకుల కమలములను విరియించుటయే సూర్యునకును, తననికలిహారములకు వెన్నెలం గూర్చుటయే చంద్రునకును, తనకు పువ్రస్వలం జేర్చిపెట్టుటయే ఋశువ్రలకును, తనకుఁ జామరములు పూనుటయే అచ్చరలకును వారి శిరోరత్నముల వెలుఁగునం దననగరముం బ్రకాశింపఁజేయుటయే వాసుకి వ్రముఖిసర్పరాజులకును- వరులుగాఁ గల్పించెను. (d) లోకములం దాటునూలు గావించెను. సూర్యున కెడకాలమున సైతము వేడిమి లేకుండునట్లును, వెన్నెలకు పెరుగుట, తరుగుటలు లేకుండు నట్లును, వాయువునకు విశ్వంఖిలసంచార ముడుగునట్లును, ఋశువ్రలకుం గ్రగణశాస్త్రము నెండ లావ చరి మున్నగు ధర్మములు దత్తునట్లును

జేసెను. తారకానురుని దురధికారంపుంబ్రాధవము సహింప నవరికిని సాధ్యవడదయ్యెను. కానుకలు వెట్టి నుముఖుండేసి గొందమా యన్న, దుర్జనుఁ డగుటచే నతఁడు వ్రత్యవకారముచే నణఁగునే కాని ఉపకార ములకు లోఁగఁడు పోరి జయింకమా యన్న విష్ణువునంతటి దేవునకుం గూడ నది యసాధ్యమాయెను. కావుననే కుమారస్వామి యవతరింప నలసినవైనను. అదే ఏతల్ కావ్యవ్రతిపాద్యవ్రయోజనము.

తారకానురసంహారసమర్థుడగు చమూవతి నొకనిఁ బ్రసాదింపు ము దేవతలు బ్రహ్మదేవుం బ్రార్థింప నానేల్పుబెద్ద యుమాశంకరుల కుమారుడే యట్టిఁ డగుననియు, నీ మాసౌందర్య మీశుని చిత్తము నాకర్షించునట్లు చేయుటయే వారి వినాహమును ఘటిల్లఁజేయు సుపాయ మనియు నుపదేశించును. ఆ మాసాయము సాపాయమగుటకు హేతు వైన యందలి లోప మేమనఁగా, ఈశుని యాశీతంఁగూర్చిన విస్మృతి. ఇది బ్రహ్మదేవుననే క్రమ్మింప నింక దేవత లితరు లందుకు లోనగు టలో వింతలేను. దేవతలు మస్మధుం బూన్పిరి. మస్మధోద్యోగము

(సశేషము)

దర్శన సమీక్ష.

సాహిత్యశిరోమణి, భాషావ్రవీణ.

చింతామణి వీరభద్రశాస్త్రి

(అనువృత్తము)

నకులీక పాశుర విద్యుదము.

ఈ దర్శనమున సీత్యము. వేద ప్రబంధమును కలగించుచున్నది. కార్య, కారణ, యోగ, అభి, సాః భావము లన్నియు నైమిత్యములు ప్రతిపాదించబడినవి. వసు శునతిశబ్దము లీ కిందికిని సభిముక్తులచే నిర్వచించబడినవి.

శ్లో. బ్రహ్మచార్య స్రావకర్మములః సకలః పుణ్యే ర్తితః.

తేమాహి నాయకో యుక్తా చ్ఛిషః వసుంతిః స్మృతః.

వసుప్రము జీవులు. వసువతి యాశ్వమణులు. వసునా చేతనయవ మగు ప్రపంచమున గల వహర్భజాతి మంతయు కార్యము. ఈశ్వరగణు కారణము. ఇతడు స్వరింత్రుడు. జపము, భ్యాసము, మున్నగునవి యోగము. మూడుకాలములయందు స్నానము, భస్మస్నానము మొదలగునవి వ్రతము. పాశముల విడి యీశ్వరగణులయే దుఃఖాంతము. వీరిమతమున మోక్ష మిమఃఖాంతమే. ఈ వంచితత్వత్వక మగు పాశువతరింత్రమువలననే ముక్తి కలుగు నని వీరినమ్మిరి. కావుననే—

శ్లో. జ్ఞానమాత్రే వృథా శాస్త్రం సాక్షా ద్దృష్టిస్తు దుర్లభా,

మంచార్థా దన్యత్ నాస్తి యథావ త్తత్త్ర నిశ్చయః.

అని యభియుక్తవాక్యము.

శైవదర్శనము.

శిర్గాదినిరపేక్షుఁ డిష్టము కారణ మయినచో వైషమ్యము, సైర్భూత మనది దోషము తీర్చుననుక దలసింపదు. అని యాచిత

మనవారు ఈశ్వరుని కర్మసాపేక్షుఁ డును కారణ మగు నని యంగీకరించుటయే కాక తత్త్వములనొందుకొని నంగీకరించి ఁకతి. ౨ విద్య. ౩ అవిద్య రవశువు, ౪ సాశము, ౫ కారణము వానితో కలిసివుండు, తత్త్వజ్ఞానము విద్య. విద్యాజ్ఞానము అవిద్య అనుచిత్యము మలము. మాయారోధము, కర్మ శక్తి, యను భేదములతోఁ గూడినది సాశము. (జీవబంధము) శివుఁడు వశువు సాశనివృత్తికయి జగద్భావాచరణము కారణము.

శ్లో. పరివిద్యే కథా విద్యా కశుః సాశశ్చ కారణం,
తన్నివృత్తా తి ప్రోక్తాః పదార్థాః పట్ సమాసరః.

ఈతత్త్వములకు యోగ్యతఁ గల దెలియుటవలనఁ బాశవిమోచన మగును. దానిచే నీశ్వరస్వరూపిండుట రూపమయిన మోక్షము లభించు నని యాదర్శనకారులసిద్ధాంతసంక్షేపము.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము.

ఈ మతావతంబులు మాహేశ్వరులు. వీరు మోక్షప్రాప్తికై ప్రత్యభిజ్ఞయే (అకడేసేను, వాడే వీడు, అడే యిది యని తెలియుట) ప్రధాన మగుసాధన మని యుండును. ఈశ్వరుఁడు పూర్ణుఁడు, స్వకంతుఁడు. కావున జగత్తును నిర్మించుటకయి కర్మాదిసాధనమును జేసి నపేక్షించుడు. తన యిచ్చచేతనే యంతయు నిర్మించును.

వైశ్యము జీవేశ్వరులకు సహజము. కావున జీవులు వరస్థరము భిన్నులయినను నీశ్వరునికంటె భిన్నులు కానేరరు. వరమీశ్వరునిలో జీవతాదాత్మ్య మనుభవసిద్ధము. కావున జీవులచే నీశ్వరునితోఁ గాదాత్మ్యమును బొందుటకై ప్రత్యభిజ్ఞ యాశ్రయించనగును.

ప్రత్యభిజ్ఞ యన 'నేను ఈశ్వరుఁడను. ఈశ్వరునికంటె భిన్నుఁడను గాను.' అను సాక్షాత్కారము. శేషల మట్టి సాక్షాత్కారము చేతనే శ్రేయస్సు, మోక్షముఁ గూడ లభించును. మోక్షమునకయి

ప్రాణాయామాదులయినపేక్ష వీరిమతమున లేదు. శరీరము నెండింపఁ జేయుట, భస్మస్నానము, జపము, తరిచర్య చేయుట మోక్షమున కనవసరము.

ఈశ్వరునివలెనే జీవుడు చైతన్యస్వరూపుడయినను మాయావశుడగుటచే నీశ్వరాంశమై భాసించుటలేదు. ఈశ్వరునివలె వర్తిపూర్ణుడైన శ్రీ సర్వరూపుడై భాసించుటకుఁ బ్రత్యభిజ్ఞ యత్యంతాపేక్షితము. బ్రత్యభిజ్ఞాబలముచే “పూర్ణచైతన్యస్వాత్మకత్వమే మోక్షము” అని బ్రత్యభిజ్ఞాదర్శనకారులయభిప్రాయము. ఈవిషయమై పెద్దల యూహ యాక్రందిరీతిది—

శ్లో. తైస్త్వి రపుష్పయాచితై రుపనతః తస్యాః స్థితోఽవ్యంతికే
కాంతో లోకసమాన ఏవ మహాజ్ఞాతో న రంతం యథా,
లోక స్తైష్ఠ తథానపేక్షితగుః స్వాత్మాపి విశ్వేశ్వరో
నై వాయం నిజవైభవాయ తదియం తత్ప్రత్యభి జ్ఞోదితా.

రసేశ్వరదర్శనము

పారదము (పాదరసము) మున్నగు శబ్దములచే వ్యవహరింపఁబడన నేరసము కలదో యారూపుడగు నీశ్వరుడు రసేశ్వరుడు. ఈరసేశ్వరుడు శరీరమునకు దృఢత (బలము) నొసంగి ముక్తికి హేతువగు నని తలంచుమహేశ్వరులు రసేశ్వరులనబడుదురు. వారలచే రచింపఁబడిన దర్శనము రసేశ్వరదర్శనము.

వీరిమతమునకు జీవాత్మలు చైతన్యస్వరూపులగుటచే నీశ్వరస్వరూపులే. పాదరసమును సేవించ దానివలన నగుశరీరదార్ధ్యముచే నీశ్వరత్వ ప్రాప్తిరూప మగుజీవహృత్తియగును. ఆజీవహృత్తినే మోక్షముగ నంగీకరింతురు. జీవించియుండఁగా నగుచుక్తి జీవహృత్తి ముక్తియన మూలాజ్ఞానము నశించుటచేత నగునిజస్వరూపావాప్తి. అది జ్ఞానముచే సాధింపవలయును. ‘తమేవ నిదిత్వా; అని శ్రుతి. ఆశ్మరత్వైష్ఠ్యయమగు

తెలి: దేజ్జానము. 'తత్త్వమసి,' మొదలగువాక్యములవలనఁ గలుగు
జ్ఞానమే మోక్షసాధనము. జ్ఞాన వా భ్యాసాశయమువలన లభించును.
అభ్యాసము చేయవలయు నన్నచో శరీరబల మత్సంగతావశ్యకము.

శ్లో. ఇతి ధనశరీరభోగా స్సత్వానిత్యా వృద్ధైవ యతనీయం,
మక్తౌ సాచ జ్ఞానాత్ తచ్చాభ్యాసాత్ కచ స్థితే దేహే.

శరీరస్థైర్యము పారదాదికదవాచ్య మగురక సేవనముచే లభించును.

అట్లేరసమునకు పాద మన పేరు 'పారం దదాతి పారదః, అను వ్యుత్ప
త్తిచే సంసారము యొక్క యావృత్తియొద్దను బొందించుటచే గలిగినది.
దీనినివయనమునఁ బెద్దలు —

శ్లో. సంసారస్య వరం పారం దత్తే సౌ పారదః స్మృతః

పారదో గదితో యస్మా త్పరార్థం సాధకోత్తమైః.

అని చెప్పెదరు ఈ పాదరసము సాక్షాత్తు మోక్షమునొసంగఁజాల దని
నను మోక్షసాధనాభ్యాసమునకుఁ గావలసినశరీరపాటవము నొసంగి
మోక్ష మీయఁగల దని వీఁయాశయము.

కావున జీవన్ముక్తి కోరుకఱిమానవుఁడు మొట్టమొదట పాద
రకమును సేవించి శరీరపుష్టిని సంపాదించవలయును. అనంతర మాత్మ
తత్త్వ వా భ్యాసావలయును. అభ్యాసమువలన విధ్యాజ్ఞానము
సమూహముగఁ జింత జీవన్ముక్తి యగు నుండును

ఇతరదర్శనకర్తలు శ్రవణము, మనఃము నిదిభ్యాసము, మున్న
గుసాధనములచే జీవన్ముక్తి యగునందురు. కిర లంగీకరించినీతిని జీవ
న్ముక్తి నొక్కకొనరు. వాటిము "శ్రు. తస్య తావదేవ చిరం యావన్నవి
మోక్ష్యే అథ సం త్యే; శ్లో. వడ్డస్మకేపి ముక్తిస్తు ద్వితా పిడపా
తవే, కరాదులకవ త్పాపి క్రత్యతా నోవలభ్యతే" అని శ్రుతిస్మృతు
లందు దేహసాతానంతరమే ముక్తి చూపఁబడినది. ఈవరిదృశ్యమాన
మగు దేహ మాయాకోశముల (ధాతువుల)చే నిర్మిత మని ప్రసిద్ధము.
వానిలో చర్మము, రక్తము మాంసము, అనుమూడు కోశములు లిల్లి

శరీరము వలన వచ్చును. మేదస్సు, ఎముకలు, హజ్జ యనదిమూడు కోశములు తండ్రివలన బొందబడును. ఇట్టియాజుకోశముల వలన నిర్మింపబడినయీశరీరము వాతమునొందుట యెల్లరకుఁ బ్రత్యక్షము. అట్టిసమయమున జీవించియుండఁగా జీవన్ముక్తి (శాశ్వతకైవల్యము) కాంచుట యెట్లును బాసఁగ దని యుండును.

కాని తల్లిడండ్రులవలన నగపాట్కొ శిశుజేహమున కస్థిరత (వాతము) అగుఁగాక, పారద, అభ్రక కదములచే వ్యవహరింపబడు హర గారీస్థస్థివలన నయినశరీరము నిత్యము (అనపాయము.) అందు హర స్థస్థి పారదము గారీస్థస్థి, అభ్రకము, ఇట్టివిషయము ప్రతిపాదితము.

శ్లో. అభ్రకస్తవ బీజంతు మమ బీజంతు పారదః

ఈశ్వరుని శరీరమువలనఁ గలిగినదగుటచేఁ బాదరసమునకు 'రసే శ్వర' మనదిపేరు ఇట్టిరసేశ్వరమును (పారదమున) సేవించుటచే దాని సంవర్కము వలన ననపాయ మగుశరీరము లభింప పాట్కొ శిశుజేహముఁ గూడ ననపాయ యయినిలుచును. మఱియు నీపాట్కొ శిశు జేహము గారీస్థస్థివలన నగుశరీరసంవర్కముచే దివ్యము, దృఢతరము, కూడ నగును. లోహము పారదభేద మగునరుసవేధిసంబంధమువలన నువర్ణ మగుట యనభూతము. రసవిషయమున నీవిషయ మిట్లుచర్చింపబడినది.

శ్లో. యేచాశ్మక్తశరీరా హః గారీస్థస్థిజం తనం ప్రాప్తాః

ముక్తాస్తే రససిద్ధాః మంత్రగణః కింకరో యేషాః.

అట్టియన జను 'జీవించియుండఁగ నే ముక్తియగుటలో విప్రతికర్తి యేమియు లేదని ఏ రాధాంతము.

కావున దర్శనకారులచే సంగీకరింపబడినజీవన్ముక్తి కరతలామ లకమవలె రసేశ్వర సేవనముచేఁ బ్రత్యక్షమగుటలో సందేహమేమియు లేదు. జీవన్ముక్తియే లేదనురామానుజుడు అజేతూర్హు లని వీరియభి ప్రాయము.

శ్లో. యోగ్యోఽస్మాత్ ప్రాగరణానిమోచనధియాం సాధ్యః కృత్య త్పునః
సంకన్యః సహతే న దీప్యతి వరం వైశ్వానరే జాగ్రతి
జ్ఞాతోయద్యకరం నవేదయతి చ స్వస్మా త్వయం ద్యోతతే
యో బ్రహ్మైవ స దైవ్యసంకృతిభయా త్పాయా దసా పారదః.

ఈవిధముగ రసమునకుఁ బరబ్రహ్మ సామ్యాంగీకారమునకు
'రసోవై సః రసం హ్యేవాాయం లభ్యా సందీ భవతి, అను మూర్ధన్యత్ర
మాణమగుశ్రుతి యున్న దని వీగర్జనము.

పాణిని దర్శనము.

పాణినిచే రచించఁబడిన నూత్రములు, వానినడ సరించి రచించిన
వార్తికములు, భావ్యమునుఁ గలసి 'పాణిని దర్శన' మనఁబడును '

వీరలు జగత్తునంతకుఁ గారణముగ నద్వైతులు బ్రహ్మము నొకఁ
డేతత్త్వముగ నంగీకరించినటులు 'స్ఫోట' యనడుచేరుకల, నిరవయము,
నిత్యము నగు 'శబ్ద' మనతత్త్వము నంగీకరితురు దానినే బ్రహ్మ మం
దరు. వాచకమగు స్ఫోటశబ్దమునకు వాచ్యమగు బ్రహ్మకు నభేదమగు
టచే 'స్ఫోట' యే శబ్దబ్రహ్మ మగుటకు సందియము లేదందురు.

మఱియు శబ్దములన్నియు నర్థము చెప్పనడ నాయాయి సత్త
లను (స్థితులు) జెప్పినను నాయాసత్త యంతయు బ్రహ్మసత్త యగుటచే
బ్రహ్మమే యన్నిశబ్దముల కర్థమయి యుండును. కావుననే శబ్దము నచ్చ
రించినను బర బహ్మోపాసనవలనఁ గలుగు ఫలితము (పుణ్యత) లభిం
చును. 'యోర్థస్స శబ్దః యశ్చబ్ద స్సోర్థః, యను తా దా త్కల్యము
వీరికభిమతముగదా. ఇట్టి శబ్దరత్నోపాసన తుదముగాఁ జేసిన బ్రహ్మము
నొందుటయందు సందియము లేదని వీరలయభిప్రాయము. స్మృతి. శ్రుతి.

"శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ఠాతః వరం బ్రహ్మధిగచ్ఛతి".

"ఏకశబ్దః... కామధుగృహతి... అని, జీవుఁ డనియు నీకృ
రుఁడనియు భేదము లేనియద్యయతత్త్వమునకు భేద మెటులు కల్పిత

మీ యటులనే వాచకమనియు, వాచ్యమనియు, వాగికి సంబంధమనియు, నిదియంతయుఁ గల్పితమే. కావున నట్టి స్ఫోట బ్రహ్మములకుఁ గలవాస్తవికైక్యము గాంచుచోఁ బ్రత్యగభిన్నము, స్వయంజ్యోతిరూపము నగు బ్రహ్మ మభివ్యక్త మగును. అయ్యదియే మోక్షము. స్ఫోటరూపమగు నీబ్రహ్మమునందు రజ్జువునందు సర్పమువలె నీత్రవంచ మంతయు వివర్తభావము నొందును. కావుననే యాద్యసృష్టియంతయు శబ్దరూప మయినది. ఈవిషయమును శ్రుతిస్మృతులై కళంత్యముతో నిట్లు నుడివినది.

శ్రు. “ఋజ్జయో యజర్మయః సామమయో వైరాజః పురుషోవైయజ్ఞః తస్యైతా లోకం కృణాన్తి స్ర ఆహుతయ స్తాన్తై త్రయో లోకాః”

శ్రు. “ఏష వై ఛందస్యః సామమయః క్రథమోవైరాజః పురుషోయోఽష్ట మస్మశత, తస్మై త్వశవోఽజాయంత. పశుభ్యో వనస్పతయో వనస్పతిభ్యో దిశః”

శ్రు. వర్ణేన విశ్వా భువనాని జన్త్యై తాని ఇత్సర్వ మమృతం యచ్ఛమర్త్యం.” అని

స్మృ. మూత్రభాష్యమున “శబ్ద ఇతిచేన్నాతః” అనుసూత్రముచే శబ్ద పూర్వకమగు సృష్టిచిత్తుఁబడినది. దీనిని నాచార్యులవా రిట్లు నిర్ణయించి యున్నారు. “కథంపున రవగమ్యతే శబ్దాత్ప్రథవతి జగదితి ?” “త్రత్యక్షానుమానాభ్యాం” త్రత్యక్షం శ్రుతిః ప్రామాణ్యం త్రత్యసపేక్షత్వాత్, అనుమానం స్మృతిః, ప్రామాణ్యం త్రతి సాపేక్షత్వాత్.

శ్రుతి. “సమససా వాచా విధునం సమథవత్.”

స్మృతి. అనాదినిధనా నిత్య వాగుత్పస్తా స్వయంభువా ఆదా వేదమయీ దివ్యా యతః సర్వాః త్రవృత్తయా నామస్వనానం భూతానాం కర్మణాం చ త్రవర్తనం వేదకర్తృభ్య ఏవాదా నిర్మమే స మహేశ్వరః

సర్వేషాం తు సనామాని కర్మణాం చ వ్రతరసం

వేదకర్తృభ్యో ఏదాదా కృథక్సంస్థాశ్చ నిర్మామే.

అని వరబ్రహ్మము శుద్ధస్వరూప మయినచో సీస్ఫటశబ్దము వ్యక్త మగువరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండును. ఎవ్వడు వరబ్రహ్మమునకు శక్తితో సంబంధము కలుగునో యప్పు డాఘాతము (దెబ్బ) కలుగుటచే సూక్ష్మధ్వని కలుగ స్ఫోటశబ్దము వ్యక్త మగును. దానితోండి'బహుస్యాం వ్రతాయేయ' అను ప్రాథమికేచ్ఛాయావ మగుకార్యము జరుగును. ఆ యిచ్ఛాంతర మనేకములగు పదార్థము లుత్పన్నము లగుడి. పదార్థము లన్నియు నవిద్యాకల్పితములగుటచే వాస్తవికములు కానేరవు. కావున స్ఫోటరూపమగువరబ్రహ్మసకాశమునుండి వివర్తరూపముగ మాయితమగు నిసర్వవృత్తియగుటచే నాస్ఫోటబ్రహ్మమును శుద్ధముగాఁ దెలియుటవలన మోక్షముకలుగునని వీరలనిశ్చయము ఈవిషయమునకయి పెద్దల యభిప్రాయములు.

‘అనాదినిధనం బ్రహ్మ...’

‘స్వరూపజ్యోతిరేవాంతః సూక్ష్మా వా గన పాయినీ

రస్యాం దృష్టస్వరూపాయాం అధికారో నివర్తతే’

“ఇద మాద్యం కదస్థానం సిద్ధిసోపానకర్వణం

ఇయం సా మోక్షకాస్తాణా మజిహ్మా రాజవద్ధతి:

‘అక్షరాణా మకాం స్త్వం స్ఫోట స్త్వం వర్ణసంశ్రయః’ అని.

స్ఫుటత్యర్థోఽస్మాదితి స్ఫోటః అను పుస్త్యత్తిచే స్ఫోట యన శబ్దము. వాక్కు శబ్దము నాలుగు తెలుగులది, వర - కశ్యంతి - మధ్యమ - వైఖరి యని. అందు మూలాధారచక్రమునఁ గలవాయు పునకు సంస్కారకము మూలాధారస్థము, శబ్దబ్రహ్మరూపము, స్పృంద శూన్యము, విమలరూప మయినది'వ వావాక్కు' నాభివర్ణంతము వచ్చిన వాయువుచే నభివ్యక్తమయిన మనస్సునకుగోచరించునది'వశ్యంతి వాక్కు.

(సశేషము)

కళా పూర్వోదయము.

దశావతారి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

(అనువృత్తము)

9. మధురలాలనను వర్ణించు సందర్భమున

“సంజః గంపారుసన్నపుటలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమినుమరుడు దోచు

చిన్నితారలగతిని రాజిల్లుచున్న

జెలువ వలు మోవిమలుగునఁ బలుకుఁబడిని”

ఈ వద్యము వ్రాతప్రతులలో నొందు రీతఁట బహు
వాల్ల సరస్వతీప్రతులలో మార్చియున్నది. ఉన్నను శ్రీ శాస్త్రిగారికి
ప్రతీప్రము తోచినదట. దీనిని మూలమున జేర్చలేదు. వంశిలింప
నీవద్యము ప్రకరణవిరోధము గల్పించును. మఱియు నేలూని వ్రాత
ప్రతిగోరి కిందిచ్చేకముగ నుండుటబట్టి సూరస ముద్రితమున గ్రహించ
బడినది. ఆపాతము స్వరముగాఁ గూడ నున్నది.

“సంజః గంపారుసన్నపుటలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమిను మరుడు దోచు

చిన్నితారలగతిని రాజిలేడు జెలువ

వలువనున మోవిమలుగునఁ బలుకుఁబడిని”

(2. 130. 1౯.)

మాటలాడురీతి మోవిమలుగుననున్న యామి వలువనున సంఖ్యా
రాగాకీర్తమగు జలదరేఖయందున్న చిన్నితారలరీతి పరాజిల్లెనని యన్వ
యము. మఱియు నియ్యది ప్రతీప్రము కాదనుటకును బింబ సూర
నాద్యనిదే యనుటకును ప్రభావతప్రశస్తియొందలి యాక్రింద వద్య
ము గూడ నొక్కి సాక్ష్య మీయఁగలదు. ఈవద్యచ్చాయము, విద
ముటను గూడ స్పష్టయందున్నది.

“మృదులవననాపాతి నొకింత గదలియాడు

కల్లవముమాటునను దోచు మొల్ల మొగ్గ

చాటుగతిఁ బలుకబడి మోవిచాటునఁ గనఁ

బడును నుతి కల్పదిన కిన్ భ్రాంతియైను” (ప్రభా. ౨. 2౬)

10. మఱియు నీసందర్భముననే

“అతడు దళదిశావిజయకీర్త్యంతురముల
నిూడ మురుపుగ వెలువడి మెఱయు నిత్తు
లరివవదసఖ ములు వానియంతికమునఁ
జలువ కిడిన లతానిశేషంబు మేరు”

(2. ౧౩2. వా. బ ౧౪౧. క్రొ.)

ఇట “వెలువడి మెరయునిత్తు. క, ఖ, గ. మెఱయు. ఘ, వెలువడు మెఱుము. నా సవరణ” అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. “మును వగవెలు వడు మెఱుము విత్తు” అని మూలమం దిచ్చిరి. ఇట నీ దిద్దుపాటక్కఱ లేకయే పద్యార్థము సఃపదఁగలదు.

ఈ యువతియొక్క పైభాగమునకున్న వదనఖములు మదనుని విజయకీర్త్యంతురములపై భాగముననున్న ప్రకాశించునిత్తులవలె నున్న వని యన్వయము. అంతిరముల మూర్ధవము వ్రేళ్లకును బీజభాగముల పాలిఁ గొల్లకును గలదని ఫలితము.

11. (2. ౧౪౮ క్రొ.) పద్యమున మధురలాలస క్రీగంట విభుస గాంచినపుడు ఆకన్నులు రెండులు ఎమరువడు రతిస్మయల యంద లములవలె నున్నవని వర్ణించు సుదృఢమున వర్ణ్య మావద్యమునందు లాపించి ముద్రతిముల నున్నది. ‘త్పిష్టః బాలిచ’ అన్నది ముద్రణ ప్రమాదము. ‘కొల్లులు దలర్ప’ అని వాల్ల సర్వతిపాఠములు. ‘కొల్లులుదలర్ప’ అని బహు ప్రతి. ఇందు ‘దృష్టు’ అని పాఠము

146 సంబంధ గల తంజంగరప్రతిలో దొంగినది. ‘కొల్లులుదలర్ప’ అని పాఠము శ్రీ సూర్యరామోద్రనిఘంటు వెక్కినది. మఱియు నిందలి ‘కడవల్ల’ అన్నచోట ‘కడవల్ల’ అని చిన్నియసూరి పాఠము. ‘వట్టునడా’ అన్నచోట ‘వట్టునడా’ అనియు ‘కొల్లులుదలర్ప’ అనియు నేలూరుప్రతి పాఠము. వినియండి యస్వరిమగు పాఠము గ్రహిం ప్పఁబడినది. మఱియు నీపద్యమందలి ‘అబ్బురపుదండెలు’ అని ముద్రిత

మాలలోని పాతము (శ్రీ) మల్లాదివారు ఒరూరికతిబ్బి అంబగపుదం
డలు' అని మూర్తియన్నారు. దీని కర్మనేమో తెలియదు. సరిగదా
యొద్దిస్తామన యతి చెడినది. కాయగుపాతమును పేర్కొండఁ జిత్తు
లోఁ జేర్చిరి. ఈకద్యాధ్యమ కన్ద్రాహ్య మగుటచే దీనిభావము వెన్న
లలో వివరింకఁబడినది.

(12) కళాపూర్ణుడు మధురలాలనపాట నిని యద్భుత మందిన
సందర్భమున :—

“ఏకి నెల్ల దోచిన సహించటగాని నిజంబు చెప్పకే
నేర మటుంగుప్పే దగణీవర యింకను నీవు మత్స్యరో
దీరణ నైకోటాకు నీడుగఁ బల్కెడువీణ లేద... ..”

(2. ౧౯౬. వా. బ. ప. ౧౯౭ మ. ౨౦౩ | కొ.)

ఈకద్యమందలి ‘నీవు’ అనుకవమున కన్ద్రయము లేదు. ముది
తము అన్నిట నిశ్చే యన్నది. కాఁబట్టి యట ‘నీకు’ చేర్చి మల్లాదికతి
‘నానవరణ’ మన్నది.

“...ధరణీవర యింక నినుండు...” అని యేలూరివారకతి
పాతము. వీనినే నూతనముదితము గ్రహించినది. కానఁ బ్రవచింపుతోఁ
బనిలేదు. విగిలిన చిన్నమూర్తులును నేలూరికతియందలివే.

(13) కళాపూర్ణుని జైత్రయాత్రాసందర్భమున :—

“క్రొవఁ జాఁజలఁ బెట్టి తొలుతగాఁ దమతమ
మొనల గల్పటచుచమూవతులును”

అని పూర్వముదితప్రతులపాతము.

“మొన లగవటుచుచమూవతులును” ౫. 3౦ మ. గ్రా. అని
మల్లాదివారిపాతము. ఇట వీరు “మొనల గల్పటచు, ప. ప. బ. ‘గల్ప
రచు’ క. గ. సవరించితిని” అని చిత్తులో వ్రాసిరి. ఈయర్థసిద్ధికై ‘గల్ప
ణచు’ ‘గప్పటచు’ గా నూతనప్రతి గ్రహించినది. ఇట ‘మొనల వేర్ప
టచు’ అని యేలూరివారప్రతి. ఇది యగ్నోటికన్నను మంచిపాతము.
ఇట ‘సవరణ’ అనవరము లేదు.

(14) యోగవారాహులకథ నడవసంకల్పమున :—

“అరము కలగ్నము నవగా
కలధు యుతవ యము. ఇచట కలకోర్ని సము
త్య రకీకరకీతకల...” ౮. ౨౦౦ మల్లా.

మాదితము అన్నిట సీపాత మిట్లే యన్నది. ఇట మల్లాదిక్రతి
“కలవోర్ని, ౪. ౫. లలో వార సందిగ్ధముగా నున్నది.” అని చిత్తులో
నూచించినది. ఇట నూతనమాదితమున :—

“కలధు అమృతమయము లచటఁ జటుతోర్నిసము
త్య రకీకరకీతకల...” ౮. ౨౦౧ క్రొ.

అన పాతమును గ్రహించినది. ఇది ‘కలవోర్ని కలకోర్ని’ అను
వానికన్న నుండరముగా నున్నది. అరము సరికదినది.

(15) అమృతవర్షనావసరమున :—

“చెలువొందు మాణిక్యసింహాసనమున స

మాప్రదకాభ్యుదయంబునందు” ౮. ౨౨౮ వా.

“...స, మాప్రదకాభ్యుదయంతరమున” ౮. ౨౨౯ మల్లా.

ఇట వీరు “వద్దంబునందు, అన్నిట యతి పోయినది. సవరించి
తిని.” అని పేక్షింపఁ జిత్తులో వ్రాయించియున్నారు. ఇట నేలూరి
ప్రాతక్రతిలో “స, మాప్రదకాభ్యుదయంబునందు” అని గర్భవ మైనపాత
ము అభించినది. యతియు సరికదినది. ఈపాతమే నూతనక్రతి చేకొ
న్నది. (మా. ౮. ౨౩౪ క్రొ.) కాన గుట సవరించుట కవసరము లేదు.

ఇంకను బెక్కు స్థలముల శ్రీ మల్లాది నూతనవారాహులకాస్త్ర
గారు పాతములను ‘నావసరం’ అనుచు సవరించిరి. మఱియు వారు
తాళకత్త్రములు గాంచినపుడు కొన్నిచోట్ల విధిగా నుండితీరవలసిన
పాతములు వానిలో లభ్యములు గాని వానిని దప్పునిసరిగా దిద్దియుం
దురు. దిద్దుకన్న వాని కన్యాయము లేదు. అట్టిదిద్దుపాటులు నూతనక్రతి
“తిరువతి, ఏలూరు, తంజవర” క్రతుముందు అభించినట్లు చివర

‘నూతనపాఠము’ లోఁ జూపినది. బయట, సరస్వతీ, వాణిశ్రుత్రతులం దాయతావ్ర లర్థవంతముఁగాఁ గానరావు. వాని విస్తరభీతిని బ్రత్యే కముగా వివరింపక కద్యసంఖ్యలనమాత్ర మిచ్చుచున్నాను. చివరి నూతనపాఠములలోఁ జూచి శ్రీకాశ్రమిగారి విగ్రహ “సవనము” ఏయే క్రతులయందు దొరకినవో పాఠములు నురముగ గ్రహింతురుగాక.

అశ్వాసము. మల్లాదివ్రతకద్యసంఖ్య. నూతనవ్రతకద్యసంఖ్య.

3	58	60
3	157	158
4	20	21
4	181	182
4	203	205
5	64	64
5	69	69
7	78	78
7	100	102

ఇట్లు శ్రీమూర్యనారాయణకాశ్రమిగారు చేసిన ‘నానవరణ’ లోఁ గొన్ని చేయవలసినవని తేలియు, గొన్ని క్రతులలో నున్న వియు నై యున్నవి

య తి భ ం గ ము లు.

మఱియు నీకళాపూర్ణోపనిషత్తువ్రతులలోఁ బెక్కుతావుల యతిభంగములు గానవచ్చుచున్నవి వ్రాతప్రతులు గాంచుచో నీయతి భంగములేక వలరకము అగుచుదోధంగములుగూడ కుప్పరివృత్తంగ ముండును. వ్రతకృతము వాని సంఘిక వాణిశ్రుమల్లాదివ్రతులందు గోచరించినవి తిభంగములకు, వానికడ నూతనవ్రతి గ్రహించిన సాధు పాఠములను జూపెదను.

(1) ప్ర. శ్రీలోకనాథుల పుండరీక వరదళోధననాథా హ్వయ... .., ౧. ౪౬ మల్లా. ప్రగృహ మూడు యధిస్థానములు. అందు మొదటిసంయుక్తావరమున కేలాగము. గ్రహింకబడి యతి నిలువబడినదో చివరికటకు కదానినే నిలువవలె నని నియమా గలదు. పైపాదమున మూడవచోట జరుగు సగనగివానిభవల్లాది వారల క్రతులలో యతి చెడి యగుది “శ్రీలోకనాథుల పుండ నుల నురయళోధన... ..” ౧. ౪౬. కొ. అని సూత్రకరికి లభిం చిన పాఠము. ఇం దాదోషము తొలగినది.

(2) “వజ్రావళినికడివివారువము దొలుత” 3. ౬౬ మ. ఇది గీతపాదము. మల్లాదివా రిటు “వావరము. క. గ. వారము. ఖ” అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. యతి పోయినపంజర్యము గమనింపఁకరి. ఇటు.

“వజ్రావళినికడివివారువము దొలుత” అని వానిభవరస్యత బహువిక్రతులపాఠము. ఇందు యతి పోలేదు. ఈపాఠమే సూత్రప్రతి గ్రహించినది. (చూ. 3. ౬౮. కొ.)

(3) “అనగఁ దనూలత ల్మెలయఁ నర్విరహంబున కోర్వలేక మె” అని మల్లాదివారివ్రతి. ఇది శంకకపాదము. శ్రీశాస్త్రిగారిటు “నర్విరహం. మ. ఘ. బ” అని చిత్తులోఁ జూపిరి. ఇదియే సరియైనపా ఠము. మూలమున నున్న పాఠము యతి తప్పినది. ముద్రితము లన్నిటను మంచిపాఠమే గ్రహింపఁబడినది.

“...అనగఁ దనూలత ల్మెలయఁ నర్విరహంబున కోర్వలేక...”

(3. ౬. శ్రా త్తకరి.)

(4) సదయత్వంబున నొప్పునత్పరము లిచ్చి నవ్వరన్ లేర” అని (3. ౧౧౭ మల్లాదివ్రతి) ముద్రితప్రతు లన్నిటను యతి తప్పిన పాఠమే యున్నది. ఇది మత్తేభపాదము. పై పాదమున స్వరపైత్రి లేదు

“నుదయ... .. ఇచ్చి నవ్వరన్ లేర, యా” అని యే యారివ్రతి. దీనినే సూత్రప్రతి చేకొన్నది. (చూ. 3. ౧౧౮. కొ.)

(5) “నాకు మరుడు నిన్ను నేలు మనరా కునికిన్” అని 3. ౨౪3. మల్లాదిత్రతి ఇట యతి రప్పినది. ఇది కందవద్యపాదము. ఇచట శ్రీ సూ. కా. గారు “నిలువయనన్ రా, కు, ఘ, బ, అని చిత్తులొక గూడ వ్రాసిరి. కాని యిట ముద్రితము లన్నిటకు “నాకు మరుడు నిన్ను నిలు మనన్ రాకునికిన్” అను నిర్దుష్టపాఠ మున్నది. నూతన ముద్రణము గూడ పై పాఠమే గ్రహించినది. (చూ 3. ౨౪౫, ౧౯.)

(6) “...నా,కు నభిమతఁబె నీకుఁ దగ నన్నతలంపున...” అని వావిళ్ల క్రతిపా. ఇట యతి రప్పినది. ఇది “నీపొందు నా కిష్టము కాదా? తప్పక సమ్మతమే” అని మణికంఠరునితోఁ గలభాషిణి వదించు సంకర్షణున నున్నది. చంపకపాదము, కాబట్టి భావము చెడకుండ యతిని సవరించికొన్న తంజనగర క్రతినుండి,

“నా, కనభిమతంబె నీకుఁ దగ నన్న...., అని నూతన క్రతి గ్రహించినది. (చూ ౪. ౧ ౮ ౧౯.)

7, “జృంభితతదో”షభాష విసంబంధ నూతన్,, (గీ. ౫2 మల్లా) మల్లాదివాచిత్రతిగా పైచోట యతి పోయినది. ఇది కందవద్యపాద ము. ఇతరముద్రితములఁగూడ నీపాఠ మిట్లే యున్నది. ఏలూరిక్రతి యుండిట:—

“జృంభితతదో”షభాష చెవిఁ బడునంతన్” అని యున్నది. నూత నముద్రిత మీపాఠమునే గ్రహించి యతి సవరించికొన్నది. (చూ గీ. ౫2 ౧౯.)

8, “అనఁగఁ దన్ముల మెట్టిదియో యనఁగ, (గీ. ౫౩. అని వావిళ్ల సరస్వతీకృతుల పాఠము.) దీనిని మల్లాది వాచిత్రతి

“అనఁగఁ దన్ముల మెట్టిదియో యనఁగ,, (గీ. ౬౪ మ. ౧౯) అని సవరించినది. ఈపాఠము తిరువతి యేలూరికృతులందు న్నుండే. దీనినే నూతన క్రతియు గ్రహించినది. ఇది సీనిభండము,

9, "తెలిసవ్వడలుకు త్రియపుజోట్ల బెరుగ నర్మపదివుతో సరస మాడు. గి. ౧౧౩ వాని. అని వాఙ్మయరూపితములు. ఇది సీసపద్యపాదము దీని రెండవభాగమున యతి చెడినది.

"పెం, చగ నర్మపదివుతో సరస మాడు, అని సరస్వతీ వ్రతి పాఠము. ఇటవర్తియు చేయు యతినిచెడినది. మల్లాదివారిపాఠమును గూడ నిదే (చూ గి. ౧౨౧ మ) కొత్తవ్రతియు పై పాఠమునే గ్రహించినది. (చూ గి. ౧౨౧ కొ.) ఇట్లు వర్తియు చేయుకూడట సీసావ్యయమున బలతావుల గలదు.

10. "శి,య్యెల నిడి యూపుచో గవలయాధిపుపాటలు..."
 ౬. ౧౯గి. వాని. సరస్వతీపాఠములు స్వరమైత్రీ లేక యున్నవి. ఇది యచ్చుత వ్యయముగొన్నది సరివడును. చంపకవృత్తపాద మిది.

"శి,య్యెల నిడి....ఈవలయాధిపుపాటలు" అని నూతనవ్రతి సవరించుకొన్నది. మల్లాదివారివ్రతిగూడ నిట్లే యున్నది. (చూ. ౬. ౧౯౬ గ్రా. వ్రతి)

11. గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపిరులు ఈచ్చెల్...."
 (౬. ౨౦౨, మల్లా.) ఇట స్వరమైత్రీ లేదు యతి చెడినది. మాద్రణ వ్రతూద మనిన ససవచ్చును. బహు సరస్వతీవ్రతులు "గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చిల్..." అని గ్రహించినవి ఇందును స్వరమైత్రీ చెడినది. ఇది మిత్రేధపాదము.

"గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చిల్..." ౬. ౨౦౨. అని వానిశ్ల పాఠము. ఈపాఠ మీ నూతనవ్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౬. ౨౦౩ గ్రా.) ఇందు యతి సరిపడినది.

12. "అనదృశ భూషణాన్విత విలాసనిదిత్రత నొప్పె..." పూర్వ మాదితములందును మల్లాదివారివ్రతియందును సీసపద్యము యతి లేక యిట్లే యున్నది. ఇది చంపకపాదము. విలాస, శబ్దమందలియచ్చు విరుగునది కాదు. కొందఱు దీనిని "భుషణ్ యతి" యని యందున్నది గాని,

అది యొక్క “అలాట” శబ్దమును కూర్చితే చెప్పవచ్చు. ఇటుగొన్నివ్రాత్రులలో “అసద్భక్తభూషణానితలెలాదినిచిత్రత... ..” అనుపాఠమున్నది. ఇది యతి సరిపడినది. అర్థపుష్టిమాత్రము లేదు. దీనికడ నేలూరిత్రతిలో,

“అసదుభక్తభూషణానితలెలాదినిచిత్రత... ..”

అని యతి సరిపడినపాఠమువలబట్టి మైనది. దీనినే నూతనత్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౭. ౧౦౩ క్రొ.)

(13) “... .. వైదికయం, బరపుదండలవోలె బామలు దనర” ౭ ౧౪౪ మ. త్ర. ఇది సీసము. దీనిఖండమున మల్లాదివారి త్రతిలో నీయతి లేనిపాఠమున్నది. ఏమి పేక్షింపదఁ జెత్తులో “అబ్బురపు క ఘ. ౪” అని యతితప్పనిపాఠము నుంచిరి. బహుశ్రుతియు నిట్లే గ్రహించినది.

“అ, బ్బురపుదండలవోలె బామలు దనర” అని వావిళ్ళవరస్వత్రుతపాఠము. ఇందు యతి సరిపడినది. నూతనముద్రణ మీపాఠమే గ్రహించినది (చూ. ౭. ౧౪౪ క్రొ.)

(14) “కోరి చంద్రుఁడు వడమట వ్రాఁజొచ్చె” ౮. ౨౩ అని బహువావిళ్ళత్రతులు. ఇది గీతపాదము. ఇందు యతిగాని ప్రాసముతిగాని లేదు. దీనికడ సరస్వతీవ్రతి “కోరి చంద్రుఁడు వడమటఁ జేరఁజొచ్చె” అని గ్రహించి ప్రాసముతిగా సవరించుకొన్నది.

“అంతకంత, కోరిఁ జంద్రుండు వడమట వ్రాఁజొచ్చె” ౮. ౨౪. అని యతితప్పనిపాఠమేలూరిత్రతియును దున్నది. నూతనత్రతి యాపాఠమే గ్రహించినది. మల్లాదిత్రతియు నిట్లే యున్నది.

(15) “విరుదావధులు వందిజనులు చదువ” ౮. ౩౧. మ. త్ర. మల్లాదివారియతిలేనిపాఠము గ్రహించిరి. మఱియు ఏ రీతిఁ జెత్తులో “వందివరులు క. ఘ. బ.” అని సర్దుప్పాఠము సత్రాసమునర్పి యతి తప్పినదానిని మూలమునఁ జేర్చిరి. మిగిలినముద్రితములందు “విరు

దావధులు వండినరులు చదువ" అని ప్రాసయతి గలపాత యున్నది. నూతనప్రతియు నీపాతమునే గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౩౧. క్రొ.)

(16) "బెడరుట లేక యెదువడిసేయక పారి..." ౮. ౧౦౦. వా. ఈపాతమున యతి పోయినది ఇది చంపకవృత్తపాదము. ముద్రితము లన్నిట నీపాత మిట్లే యున్నది.

"కన్, బెడరుట లేక యెదువడిసేయక..." అని యేలూరిత్రతి పాతము, ఇందు యతి సరిపడినది. నూతనప్రతియు నిద్దానినే గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౧౦౨. క్రొ.) మల్లాదివారిపాతము నిదియే.

(17) "అద్వైతవరుల కప్రాప్త్య మగుచు" (౮. ౨౨౦ వాని.) పైరీతి యతిలేనిపాతము వానిల్లత్రతి గ్రహించినది. ఇది సీసపాదశకలము. "అద్వైతవరుల కప్రాప్త్య మగుచు" అని బహువిధస్వరీత్రతులు గ్రహించినవి. దీనినే నూతనప్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౨౨౬. క్రొ.) మల్లాదిత్రతియు నిట్లే యున్నది.

(18) "...స, హస్తదళాభ్యుదయంబునందు. (౮. ౨౨౮. వాని) ముద్రితత్రతు లన్నిట నీరీతి యతిలేనిపాతమే యున్నది.

"స, హస్తదళాభ్యుదయంబునందు" (౮. ౨౨౯ మల్లా.) అగ మల్లాదివారిపాతము, ఇది యతి సరిపడినది.

"...స, హస్తదళాభ్యుదయంబునందు" అని యేలూరిత్రతిపాతము ఈపాతమును స్పష్ట మగుటచే నూతనప్రతి దీనినే గ్రహించినది (చూ. ౮. ౨౩౪. క్రొ.)

"శీలః గలభాషిణి విడకే చనంగ," ౩. ౧౩౨. క్రొ.

"శీలం గైదువు గీడు వేదియును లేకే యిమ్మయి స్వత్తురే ?" ౩. ౧౨౭. క్రొ,

ఈపై పాదములలోనియతులం దొకచోట నవభారణార్థకస్వరము విరుగుచున్నది. రెండవకడ నఖండముగా నున్నది. ఇది యఖండయతు అని కొంతవరులు కాని యవభారణార్థకస్వరముతో, గలసినవట్లు

అఖండముగానే భావించి యఖండాక్షరముతో యరినిలపుట భారతా
దిశ్రుసిద్ధమే.

..దరికొని తెగఁకాల్చునట్టిదయ యగుఁ జమ్మి.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౬.

‘ ధన్య మిత్రైరం, గ దహనకర్మ మొల్ల మదిగూదిగా మను
నిశ్చయించి... ,, భార. విరా. ౧ ౧౭౯

కాఁగా నిట్టి వఖండయతు అనుట కవగాళయ లేదు. ఇట్టి వట్టు
౦౦ దమ్మతో యతి నిలిపినవి ప్రాచీనులలో గాన రావు. పురయతియొ
దక్కని చెప్పి చూపినవానిలోఁగూడ నిట్టివి కానరాలేదు కాబట్టి
యయ్యది ప్రాణి అతులే యనఁవగును.

—

నన్నెచోడుని వర్ణనానైపుణి.

చిలుకూరి పాపయ్యకావ్యము.

సంస్కృతకవులు రసరసరసములు. వారు తమకావ్యములలో నిలివితలు నిలిచినపురాణముల నుండి సేకరించియు రసానుగుణముగ నటలేని యంశములను గొన్ని కొత్తగఁ గూర్చియు, నటనన్నవానిఁ గొన్నివదలియుఁ గావ్యమున నూతనవికాసమును జేకూర్తురు. రసపరి పుష్టి కనుగుణమగుభావములు భావశైలి మున్నగు సామ గులు చేకూర్చుకొని రచన సాగింతురు. తెలుఁగుకవులు వర్ణనాపరతంత్రము. గతానుగతికముగ నప్రాదేశికవర్ణనలు తమప్రబంధములందు విడువక పొదిగింతురు. అందును నన్నెచోడుఁడు మిక్కిలి ప్రాచీనఁడే యైనచో నిట్టి వర్ణనల కాకలే శ్రీకారముచుట్టివాఁ డనవచ్చును. అంతకుముందు వెలసిన పురాణానువాదముల నిట్టి వర్ణనలు లేనేలేవనట మాత్రము గాదు. ఉన్నను ప్రాధాన్య మింతగ వహించియుండలేదు.

ఈ ప్రసంగమున మన మొక్కమాట మానుకొనవలసి యున్నది. ఆర్యాచీనప్రబంధకవుల కృతులన్నిటిలోను పురవర్ణనము సూక్ష్మమైన మార్యాదైవమయవర్ణనములు, చంద్రదోదయ చంద్రాస్తయకు విరహ వర్ణనములు, మృగయావర్ణనము, నాయికానాయకుల పాదాదికేశాస్త్ర వర్ణనము మున్నగునవి తక్కువ చూపుచుండును. ఉత్తమకవుల కృతులలోమాత్ర మవర్ణన లొకదానికంటె మటియొకటి వేర్వేలై చూపట్టుచుండును. అట్టివేర్పాటునొనరించునవి ఆయాకట్టల వాకవులు వ్రాసిన గిందిన భావనమిట్టి తదనుగుణమగు భాషావర్ణనమియును.

ప్రబంధకవులు ప్రకృతిదృశ్యములఁ జిత్రించుటలో సిద్ధహస్తులే కాని ప్రకృతికాంత నలంకారభరితగా నొనర్చి కలకలలాడు వామనాభాగ్యము మనకన్నులకుఁ గాన్పించుకేముదురు. అంతియకాని యామెఁగు సౌందర్యమును ప్రదర్శించునలవాటు వారి కెవ్వరికిని లేదు. వేయేలకి

భారతీయసంస్కృతిలో నన్నవ్యూహమును బరికించుటగాని, దానిని గొడంతగాఁ జేసి వర్ణించుటగాని నాటికి నేటి కెవ్వరిని గాన్నింపదు. సముచితాంశారభ్యంత్రుని గూఢమైన ప్రకృతిశోభను తాము కక్షలారఁగాంచి యానందించి, భావనాసమున్నేషమున దాని నితరులకుఁ గాన్నింపఁజేసి సహృదయహృదయముల నానందింపఁ జేయుటయే భారతీయకవుల కాదర్శము.

ఇక మనకవిరాజశిఖామణి యట్టి ప్రకృతివర్ణనము నెట్లు గావించియున్నాఁడో కొంచెము చరిత్రీరింతము. సార్వత్రి హేమత్పర్వముపైఁ దనము సరితీవ్రతతో సాగించుచుండ వద్యకుపులు ప్రమముగఁ బ్రవేశించి వానివాని వికాసమును బ్రదర్శించినవట. ఆముకుతర్లనా ప్రస్తావమునందలి యారంభకద్యము లన్నియు నించుమించుగ నొక్కతరుగ నున్నవి. ఇది యీతని కఃతాశిష్టమునం దొకవైలక్షణ్య మనవచ్చును. మ. గతసంతాపము శీతలీకృతహపీకాంతాంగము....ర

మృతరంబై కుతలం బసం బరగె వర్షారంభ మత్యున్నతిన్.

కు. సం. ౬ ౭౫౦

మ. కళితాఁభోరుహసప్తవ్రత సుమహత్కాశాననాథుంబు...౨
గ్గలమై వర్షె జగంబులం దుడకలత్కలంబు రమ్యాకృతిన్.

కు. సం. ౬ ౭౬౯.

ఉ. శాంతదినాధిశ్రుకరచందతర్పణము...దేశములందు బర్షహేమంతము సంతతోవదితమారవికార మనం గ్రమంబునన్.

కు. సం. ౬ ౭౭౨

చ. పొలుపుగ నేది చెప్పడరఁ బూచి బెసంకుగఁ గాచి...వచ్చె నత్యుఘనసంత ముర్వర నసంతవిభూతి నిరంతరంబున్.

కు. సం. ౬ ౭౮౯.

మ. స్ఫురదురుదావసావకము శోషిణిసింధుచయోదకంబు...

...కలునిదాఘము వర్షె భయంకరాృతిన్.

కు. సం. ౬ ౭౯౦.

వర్షారాధనకు నీకవి కడునిశితముగఁ జెరిందియున్నాడు. ఈ ప్రకరణమున ఋతుభిక్షాదికంబు నీఋతువును పెక్కువక్రములలో నర్పించియున్నాడు. నల్లని వేళుములు క్రమ్మి నానకాదులు వేలాడ నవి, భూమి గ్రీష్మవాతాహతిచే బ్రద్దలుకాకండ దైవముచే స్మృతుఁ బడిన తాపింపుమంటకమువలె విలసిల్లి, నామంటకము గలుచుటకై అన్ని వైపుల నమర్చిన గుంజలవోలె నున్నవి యే ప్రేక్షించినాడు.

గీ. ధర నిదానువాతాహతి నజీయకుండ

విధి తమామంటకము గావించె ననఁగ
నొప్ప నీతాభ్రవటల, మచ్చపురమునఁ
గాదు లన నల్లదెస వానకాదు లమరె.

ఈ. సం. ౬ ౭౫౬.

వర్షములు తరియ నారంభించి మునురువట్టితఱి భూమియేం దెల్లడల చిక్కుగడ్డి యలముగొన నది, చలిగాలితోఁ గూడినమునురులు మునురుకొని వడఁకింక భూమి యనుసాధ్యి అకువచ్చని కంబళము కన్న కొననో యన్పట్లు భావించినాడు. ఈకల్పనము ప్రకృతిచిత్రము నతి విచిత్రముగఁ గాన్పించుఁజేయుచు హృదయతర మనుకొనఁదగియున్నది. చిక్కుగడ్డి ములచినచోట వానమయమున భూమి యినుమంతయుఁ గాన రాకండ నలముగొన నుగాన నీడు శ్రేష్ఠ యెంతయు నాదిరిని వహించి యున్నది.

క. చలిగాడ్పుల మునురులమయి

నలిగొని భాత్రపురంధి వలెఁ జచ్చని కం
బలె గవిచిన్నవిధమునఁ
బొలుపుగఁ జిక్కురవు గవినె భూకల మెల్లన్.

ఈ. సం. ౬ ౭౫౭.

వానలయలబడిని ఇంద్రగోపములు (అరద్రపురుగులు) నలుగ డల వ్యాపింక నవి వానకా రసవీరుడు ముఖఁ గనుతనచేతిధడ్డముచే

పాఠు లనుశక్తువులను ఖండింపఁగా వారిదేహములనుండి యెఱ్ఱనిర్త
వి దువులు జాతెనో యనున ట్లున్నవట.

క. కాంను వీరఁడు మెఱుంగను
దోరసిఁ బాంధులను రిపులఁ దునిమినఁ దద్దే
హరుణబిందులు దొరఁగెనో
ధారుణి నన నింద్రగోపతి నిలసిల్లెన్.

కు. సం. ౬. ౭౫౮.

కవిరాజభిఖామణి కొల్వకూటమునఁ దఱుచుగ నృత్తగీతవాద్య
ముల సమ్మేళమునఁ గలుగువానందమును స్వయముగ ననుభవించు
వాఁడు గావునఁ దనకావ్యమునఁ గూడఁ బలుతావుల నాట్యభంగిమఁ
గూర్చియున్నాఁడు.

వాసకా రక్షరాజు కొల్వండఁగా నెరుట నెమిళ్ల నునటకులు
పింఛాగములనెత్తి భావము చిప్పిల నాడినవి. అట్టి నాట్యమునకుఁ దను
శీకారము లసంతగేయములైనవి. మేఘగర్జితములు త్రివిధమయిన
వాద్యధ్వనులైనవి. ఇంద్రగోపములయు, వద్దములయు గడ్డివరకలయుఁ
గాంతులు గలిసినచోటులు వద్దరాగములు వచ్చుటఁ గూర్చిన రంగస్థల
ములై యుప్పినవి.

కా. ఆక్రొక్కారను రాజమ్రోహి నిజరావాసంతగే మాత్రనా
దై కాతోద్యముఁ గూర్చి మ్రోహు నురగోపాంభోజరాగతృణా
నీకోద్యధఃదక్కకన్ధం లనన్ను త్యోరురంగస్థలిం
గేకీపాత్రము లాడె భావముగ నుత్తిష్టాగపింఛంబులై .

కు. సం. ౬. ౭౬౦.

ఈవి వేటాకచోఁ బ్రదర్శించిన నాట్యభంగిమకుగూడ ప్రేక్షిం
తము.

మ. గళనాదంబులు మంజు గానములుగాఁ గాంచితస్థింకిణి
కలనాదంబులు హృత్పవాద్యములుగాఁ గాంతోదయోన్మిత

స్థలరంగమృదుల గాముఁడన్నటకుఁ దొజ్జుగూడ నాడింపఁ గా
లలనాసాత్రము లాడి రొప్ప రతిలీలానృలోలానృలై.

ఈ. సం. ౪ ౧౮౦.

అట్టివర్షాననుజుండును దంభోవాసినియై గారి ఘోరతపంబు
నేయునవనరంబున నంక మైన కూమె జడలపై క్రొత్తవగు జగదములు
దగిలి మిక్కిలి వన్నెరూపి, యాముకూడేని యాచరించుతపమునకు
దాదముల మెచ్చి దేవతలు ముత్యములసేసలు కురిపించిన ట్లొప్పినవి.

క. అమర నెజిజడలపై ను

తమరుచినవజలకణములు దగిలి బెడంగై

యొనుతపమున కెవ మెచ్చి త

దమరులు ముత్యములసేస లలికినభంగిన్.

ఈ. సం. ౬ ౭౬౬.

తదనంతరమున కరల్కాల మగ్గతమై జగములఁ జర్చెను ఆళా
రద వేళ వికసించిన వద్దముల ను కలువలముఁ గాంతులు, ఆవలకు జం
మునఁ బవ్వరించిన హరియును తక్కియును వర్షరాత్రులతుదిని మేలు
కొని కన్నులు విప్పివారోయనున ట్లొప్పినవి. హరి యరచిందాక్షుఁడు,
నందిర యుత్పలాక్షియుఁ గాన నీముత్రేక్షయు నొప్పియున్నది.

క. జలకాయులైన హరిల

క్షులు వర్షనికావసానమున మేల్కొని క

న్నులు విచ్చి చూచినట్లులు

జలజోర్పురుదులు వెలసె కారదవేళన్.

ఈ. సం. ౬ ౭౭౦.

౬. చారునీధినిమిదులసాంద్రసుధాకర భాతి రోదసి

ప్రారితమై దినంబుల నభోమణిదీప్తి దలంక కిమ్ముగాఁ

తేరు భునీధినించె ననఁ బెల్లెగనె నిర్మమేఘహంసవం

శేరుహకాశసంహతులు గ్రీక్కితినె స్ఫురదాగమంబుగన్.

ఈ. సం. ౬ ౭౭౩.

అకరత్నాలవేళ రాత్రులం దరిన్వచ్చుమొదట్ట నైనచంద్రకాంతి
భూమ్యాకాశజల నిండినదై వగటియంకలి దినమణిదీప్తిచే వ్యాపింక
జాలక చేరుకొని భునీభవించెనో యునునట్లు తెల్లని మేఘములు హంస
లు వద్దకులు తెల్లుపూలు క్రిక్కిరిసిపోయె నని కవి యాశ్చర్యమింది
నాడు.

అంతియగాక ఆవిరిసిన తామర పూవులతావి నాఘ్రాసాణించుటకు
పండినకాలిసస్యముల నొడంగించినాడు.

క. శరదాగమమున శోభా

కరముగఁ గైవాలఁ జండి కలమవసంబుల్

గరునున నెఱుంగఁ దామర

విపుప్రస్థలరావి కెఱుంగువిధమునఁ బాలి ఐన్.

కు. సం. ౬, ౨౨౬.

ఈకల్పమునకు మూలము కిరాతార్జునీయములోని యాశ్రింది
శ్లోకము.

శ్లో. అమీశ్వరు స్తంభభృతః పికంగతాం

గతా విపాకేన ఫలస్య కాలయః

వికాసివప్రాభసి గంధమాదితం

నమన్తి నిఘ్రాతు మివాసికోర్వలం.

సం. కిరా. ౪. ౨౬.

నన్నచోడుడు కృత్యాదిని గవిస్తుతిలో భారవిని,

క. భారవియు వస్తుకవిరను

భారవియును బరగి రుదయవర్వతశిఖరా

గ్రాహణేహకీలన

గ్రాహణవర్ణనల జనారాధితులై

కు. సం. ౬, ౨౩

అని పేర్కొని అట్లును ఉండకీలవర్వతము నెక్కువైనను నం
దలి శరత్సమయవర్ణనమును దాను గొంతవల కనుకరించినాడు. ఈకింది
పద్యమును కొలది మార్పులతోఁ గూడినది యట్టిదే.

ఉత్పాన. అరుణశాలికణకములు శుకాలి గలచుకొనుచు నం

బరతలమున నోలి నెగసి పాటు దిగ్విధూచయం

బరయఁ జెలువ మెసఁగు శారదాగమమున నుత్పవో

త్కర విభాతిఁ దోరణములు గట్టిపట్టు లందమై,

కు. సం. ౩. 222.

దిక్కులనెడి స్త్రీలు అందముతోఁ దులచుకొందు నాశరత్సమ
యమున ఉత్సవములుపాటించఁ దోరణములు కట్టిపట్టులు చెలువ మెసఁగ
శుకాభులు నోట నెట్టినైన నటివెక్కులు గలచుకొని యాకసమున బారు
లుగట్టి పరుగెత్తినవి. కి సతార్జునీయములో నీభంగి యిట్లున్నది.

శ్లో. ముఖైరసా విదుమిభభగోహితైః

శిఖాః పిశజ్జః కలమస్య భిద్రభి

శుకాశభి ర్వ్యక్త శిరీషకొమలా

ధనుశ్చియం గోలిభివోఽనుగచ్ఛతి.

సం. కిరా. ౪. 3౯

వికసించిన దిరిసెనపువ్వువోలె మృదునైన యాశుకాభి పగడవుఁ
దురుకవోలె నెట్టినైన ముఖములచే వచ్చనగు కలమ్రాగములఁ గలచి
కొనుచు నాకసమున నింద్రధనుశ్చోభ నరకరించుచున్నది. ఆశుకాభి
నూతగఁ గొనియే మనసన్నచోడుఁడు తోరణములఁ గట్టించినాడు.

శరత్కాలము లన కూతునకు భరింపరానితాపము గలిగించు
చుండుట గాంచి హిమభూధ గాభిఁతి శరద్భతువుపై దండు పెడలెనో
యనునట్లు మంచు లెఱ లెడల న్యాపించెను.

క. శరదాగమము లననుత

కురుకరితాపము సేయుచుండుట. హిమభూ

ధరళతి గని వానివయం

బరిగొనియెనో నాగఁ డుహినవటలము వర్చెన్.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౦.

అట్టి హేమంతసహాయశుభఁ బద్ధతులన్నియు నణగి పోయెను. పోగా గొలను విత్తనమునకై తన కొక పువ్వుమాత్రము దాచుకొనినట్లు దకమం దుండి తన మాచరించుచున్న శార్వతి ముఖ మతరారెను. హతీయు మంచు వ్యాపించి వద్దము లన్నియు వాడిపోగాఁ గొలనులో నీయొక్కపూవే నిల్చినది; దీనికిఁ గూడఁ జేటు వాటిల్లునేమో యను భయముచేఁ డ మృద లన్నియు గుమిగూడి యడ్డు నిల్చెనోయనునట్లు లాయుమాదేవియుంబు నాననకువై జడలగంపు వెనవేసిగొని యొప్పెను గి. తనది హేమంత మగుడఁ బద్ధతు లడంగి

పోయెఁ బోయినఁ గొల నొక్కపుచ్చి తనకు

విత్తుగా దాచుకొనియున్న భయపాలె

శైలసుతవదన ముదకవాసమున నొప్పె.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౪.

చ. వజ్రప. లెల్ల మంచుగొని వాడినచో నొకపువ్వు నిల్చినగా
గని యభులన్నియు న్నెఱవైకొని దీ. కి ముచ్చవచ్చునో
యశుతగ మీదఁ బిండుకొని యడ్డము నిల్చెనో నాగ నంబుజా
ననమువయిం జటావలి వెనంగి నగాశ్శుభ కొప్పె నత్రటిన్.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౫.

ఇట్లు దుర్లభాశీతోపేక్షంబుగను హేమంతశిరంబులందు నిరంతరొదకవానిరావరాజి ఘోరతపోవృత్తిం బ్రవర్తించు చుండునంత— అని హేమంతముతో పాటు శిశిరమునఁ గూర్చివాడేగాని ప్రత్యేకముగ వర్ణించియుండలేదు. అటులనే ప్రకరణాంతరమున వసంతమును విపులముగ వర్ణించియుండుటచే నీప్రకరణమున నావసంతశోభ సంతగఁ జిత్రించియుండలేదు. కాని వసంతమును వర్ణించినవట్టున భావసామ్య

జ్యము నధిష్టించి విలక్షణముః శీవః గః బహుచినాః డు. ప్రకరిణాంతరమున నావ్రసంగముల గాంచెదము.

అంతః బాహ్యత వసంతానంతలతాంతసంతతి సంతకాకాంత పూ జాత్యంకవలోమాదిక్రియలం బ్రవర్తించుచుండునంత నిదాఘము భయంకరాకృతితోఁ బర్యేను. అగ్నివృక్షుఁ డలచినఁ డాదము కందును వలికిన నోరంతయుఁ బొక్కి పోవును. అతఁడగ్నిభ మాచినచో రెప్పలు కమలి పోవును. ఇట్టలా వేసవిని ప్రళయసలహారీతి నెండ గాచెను.

క. తలఁచినఁ డాదము గందును

బలికిన నోరెల్లఁ బొక్కుఁ బ్రథ సూచిన రె

ప్పలు గతురు ననఁగఁ బటుతర

విలయాసలభాతి నెండ వేసరిఁ గాచెన్.

ఈ సం. ౬ ౨౯౨

ఇట్టి తీవ్రస్పృహగ్ని వృక్షవాతాహతిచే నేనుఁడలరలలు కగిలి క్రమముగ లోకలి ముత్యములు చిరికి మంగలములో వైచిన పేలల రీతిని తూలికడునట్లుగా బీతెండ గానెను

గీ. ఉరునిదాఘనాతాహతిఁ గడలరలలు

వ్రస్సి లోకలి ముత్యముల్ నరుస విసి

మంగలములోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి

పేలికడఁ గానెఁ గట్టెండ పిడువరించి.

ఈ సం. ౬. ౨౯౩.

ఎండవలనిభయమున నీడలు చెట్లక్రింద దూతెనో, లేక తూ వృక్షములు దప్పికచే పీడింకఁబడి తమనీడలు తామేత్రాగనో, యను నట్లాగ్నివృక్ష సమయమున మధ్యాహ్నవేళల నెండఁ చలించకయుండ నీడలు పెద్ద పెద్ద చెట్లముదల్లఁతుండే యుఁగియుండెను.

ఉ. అతఁడభీతి నీడలు రయఁబున మ్రోఁతుల క్రిందు దూరెనో

తూరడలుం దృష్టాభిసాతులై తమనీడల దార త్రాగెనో

భాతి ననంగ నీడ లురుపాదన మూలములం దడంగ గీ)
హృదయమధ్య నానందములందు జలించక రహిండు నెడలన్.

ఈ. సం. ౬. ౭౯౮.

క. ఖరకరకరహతి ముఖనర
నిరహము కడు వంచి కాంతి నెడ నయిందీ
వరము లెలరె గిజనక
స్థిరశక్తిని బగలురేయి చేసెనో యనగాన్

ఈ. సం. ౬. ౮౦౧.

తీర్థమైన నూర్యకిరణకాంతిచే పారవతి ముఖదద్దము విక్కిలి
కృశించి కాంతి నెడగా కన్ను లనుకలువలు, పారవతి వృధతరతవత్పక్తి
చే బగటిని రాత్రినిగాఁ జేసెనోయనున ట్లాప్పెరు.

ఈశ్వరుని గాచువరవతుని జేయటకై మదనము కంఠాత్మవత్ప
డు వసంతుని గూడినట్టెను. అప్రకరణమున వసంతర్తు వర్ణము విరి
విగఁ గావించుబడినది. వసంతోదయమునఁ బ్రాణిసామాన్యహృదయ
ములకుంబు కనిపొదయములు కందళించి యపూర్వవికాసము నొందును.
వారలాసనయన భావదోలికల నూయాలుఁగి ప్రేమకులసైత మూఁ
గులాడితురు కవిరాజశేఖరఁడగు నన్ను చోడునిమాట యెన్న నేల ?

వసంతుఁ డీశ్వరుఁడు తన మాచరించువనము సొత్తెందినంతనే శిశిర
విముక్తమగు దక్షిణదిక్పవనము బయలుదేఱెను. దాని రాక తనకు
శత్రువగు నుత్తరదిక్కున ప్రీతితోఁ దసప్రియుఁడగు నూర్యఁడు కవయఁ
బోవుట గని దక్షిణదిగంగన దండమున నొచ్చుకొని వెచ్చని గట్టూర్పు
విడిచెనో యనున ట్లుండెను.

క. తననూడగు ధనదదికాం

గన నినుఁ డొడఁగూడఁబోక గని యాహ్వాదికాం

గన నొచ్చి వెచ్చ నూర్చెనొ

యన శిశిరవిముక్త దక్షిణానిల ముసఁగెన్.

ఈ. సం. ౮. ౪౪౨.

ఈకవి క్రమ వగుటచే భావవదర్శమున సైతము తనప్రాథమము కాన్పించుచేసినాడు. మన్మథక్రమపు తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు అను తన సేవకవర్గమునకు క్రమదీటుగ వేతనము నీయ బైటఁబోసిన జంగాడుప్రొగులోయనఁ బద్మము లందఱు పూచెను.

క. భావజనిభుఁ డలితకపిక

సేవకతతి శెడరు దీటు చేతముసేయం

గా వెఱఁబోసిన కసిఁడుల

ప్రొవులునాఁ డమ్మ లెఱమిఁ బూచె బెడంకై.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౪.

అనంతసమయమునఁ గంకేళి పూచి తుమ్మెదలచే మూగఁబడిన పాంథవర్గమునకయి మన్మథుఁ డలిచారక్రియ నల్పకండమధ్యమన దగిలి పొగఁతో పై కెగయు నన్నివోలె నొప్పెను. కంకేళిపూ లెట్టఁ గను నభులు నల్లగను వ్యాపింప నాభిచారికాన్నితోఁబోలిక యేర్పడెను.

గీ. పాలిచె మధువేళఁ గంకేళి పూచి భృంగ

కరిప్పతమ్మై మనోజుండు పాంథకతికి

నాభిచారంబు వేల్పుతుండంతరమునఁ

దగిలి కామాగ్ని నొగలతో నెగయునట్లు.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౫.

విరహఃపూదయములకు శిథిలముచేసి మన్మథుఁడు రాక్షసవృత్తితో నాయుధముల నూడఁబెడికి చేతఁబూననో యివన్నెలు ఎట్టకర వీరము లొప్పెను. పూవు లెట్టగ నుండటచే నవి రక్తసిక్తాగ్రముల కలెను, వానికి వెరుక నున్నయాకులు ఆయుధములకు వెరుక నుండెడి తెక్కలకగిలి నుండుటచే నిట్టి కల్పన కూర్చియున్నాఁడు కవి.

క. విరహఃపూదయంబులు జ

ర్జరితంబులు చేసి వరుడు కరకత్త్రము లా

సురవృత్తిఁ బెట్టి కట్టిన

కరణిం గర మొప్పె నరణకరవీరంబుల్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౧.

క. ననుపగు నలిగానము విని

వనదేవత కరము మెచ్చి వానికి నొసంగం

జనఁ బ్రేమలవీడులు వు

చ్చినవిధమునఁ బొన్న తెలమిఁ జెలుపుగఁ బూచెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౨.

ఇంకను తుమ్మెదపాటలు విని నిక్కిలి మెచ్చుకొని వనదేవత
లాయభుల కొసంగుటకై బంగారువాచకలు ప్రోంగులఁ బొసెనోయను
నట్లు పొన్నలు చె న్నెసంగఁ బూచినవి.

ఇక నీశ్వరములచే ముత్యముల కందిరలు మణిమయహార్య
ములు కల్పించినాడు. నురపొన్నచెట్లపైఁ బ్రాకిన గురువిందతలలు
పూవులతోఁగూడి పెరిగిన మన్మథుఁడు వసంతుఁ డను విలాసి తయారు
చేసిన ముత్యముల కందిరలనోలె నందముగ విలసిల్లినవి. నురపొన్నలు
కందిరులవలెను, వానిపై నలముకొనిన గురువిందతీగలు జాలరుల
వలెను, తెల్లని పూవులు ముత్యములవలెను శోభిల్లినవి.

క. నురపొన్నలపైఁ బ్రాకిన

గురివిందలు ననలఁ బెసఁగి కొను రమరె రపీ

శ్వరునకు వసంతుఁ డనునొస

కరి చేసిన ముత్రిముములకందినోలెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౫౩.

ఆమని నామ్రమును జూచినంతనే ఆభుతతోపాటు కోకిలములు
వానితోపాటు కవికోకిలములు మధురగానాలాపము లొనరించును.

చ. మొగడలు వక్షముల్ నిరులు ముత్తెలు లింకగు నున్నఁగంపులే
జగములు కడ్డరాగములు చిల్లలుపైరినరాతి తుమ్మకల్

నగరిపునీలజాలములు నాఁ దనరారె వసంతవల్లభుం

డగువలరాజు వంచమణిసార్వభౌములొయనఁ జూకభూజముల్.

ఈ సం. ౪ ౪౫౬

చూతవృక్షముల నీకవి వలరాజు వసించుటకు నిర్మించఁబడిన యొందువిధములగు మణులచే ఖచితమైన మేడలవగిడి నొప్పారఁజేసి నాఁడు. మొగ్గలు వజ్రములు, పూవులు, మూత్యములు, ఇంచైన నున్నని శేతచిగుళ్లు వడ్డగాగమణులు, చిలుకలు వచ్చులు, తుమ్మెద లింద్ర నీలమణులు. ఇట్లు వస రవల్లభుడైన వలరాజు నివసించ నర్హులుగు మణి ఖచితసార్వభౌమైర్పడినది.

మణియు నీయాయ మొక్క టియే మనసిజనకు నయింపవిధము లయిన యస్త్రముల సంవత్రిని జేకూర్చినది. అంతురములు చిగుళ్ళు మొగ్గలు పూవులు ఫలములు క్రమముగ ఉన్నదన మదన మోహన సంతాపన వశీకరము లనఁ దనరారిన యస్త్రము లైనవి.

క. చన నున్నదన మదన మో

హనసంతాపనవశీకరాస్త్రము లన హృ

జ్జనునకు సంకురవల్లన

భునకోరకపుష్పఫలనికర మామ్రములున్.

ఈ సం. ౪ ౪౫౬

ఈసహకార భూరుహచక్రవర్తియే యొకవరి శంభుమూర్తిదాల్చి యీకావ్యమున విలసిల్లి మనోజుని ఉదరితడి యోనిల్లఁజేసినాఁడు. మణియు నీసహకారమే వసంతసంగతిని లలాంగియై యొప్పి, పూవులను మందళాననతో, మత్తిల్లిన తుమ్మెదలమధురగాన మను వీయనిపాట లతో, రాచిల్కలవల్కలను ముద్దుమాటలతో, చెన్నగుకల్లవరాగ ముకురాగముతో, కోకిల కృహూకార మనుమధురనాదముతో, నెదిలి పింఛములను శేకజాలముతో, రాలిన మడుటాకులను మొలకూలితో నొప్పి చూతఁడగిన విల్వానముఁ దాల్చెను.

ఈ విలాసవతి నిట్టి సూతనాలంకారములతో భూషించి ప్రదర్శించఁజేసిన కవితలందుని ప్రతిభ సుశ్లాఘ్యము. ఇట్టి వసంతము కనివలయునని కావ్యములందక్కఁ గానరాదు.

చ. అలరుల మందహాసమున నన్నినవట్టదమంజుగీతి రా

చిలుకలమధునూటలను జెందలిరాకులరాగలీలఁ గో

కిలనిషదంబులన్ బరిహీకేళభరంబున ముక్తవర్ణమే

ఖల నభిరామమయ్యె సహకారలతాంగి మధుప్రపంగితిన్.

కు. సం. ర. రగిం.

ఇంతియ గాక యీ సహకారము వసంతసంగతిని వలరాజును బోలి యొప్పెను. చిగురుగొడుగుతో పుష్పబాణములతో, బలిసిన కోకిలలు చిలుకలు తుమ్మెదలు అను వరివారములతోఁ గూడ నట్టి సామ్య మేర్పడినది.

క. తలిరెల్లఁ బూవుటమ్ముల

బలిసిన పిఠకీరభృంగవరివారములతో

వలరాజుఁ బోలి మామిడి

సలకీరగతి నుతవసంతసంగతి నొప్పెన్.

కు. సం. ర. రగిం.

ఇక మతయవసనము తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు గావించిన విలాసములు విహారములు కడు హృద్యములు. ఆప్రకరణమునందలి శైలి హృద్యతరము. భావము లన్ననో కడు మధురములు. విస్తరభీతిచే వదలివ్రాడ.

కాని యీ మధుసమాగమన సోమము, ప్రమోదరసమునఁ గ్రాలుచు వసమును పాలనసేము బాలికలు నవనవలాడెను తీగయుయ్యెలల నూగుడు క్రొత్తక్రొత్తపోకడల రాగాలాపములు చేసిరి. వారి పాటలతోఁ గలిపి పాడిన మధురగానము గావుననే నన్నెచోడుని వసంతము ప్రాప్తనమైనను సూతన మునిసంకపాదు.

క. సోలుడు సమ్మదరసమునఁ

గ్రామము వనపాలబారికలు సవరితాం

దోలముల వేడ్క సలావుచు

నాలతు లొగిఁజేసి పాడి రభినవలీలన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౬౮.

ఇంకను నీరీతిగ భావభరితములగు వర్ణన లెన్నియో కావించి
యున్నాఁడు. ప్రసంగాంతరమున వాని నరసెదము గాక.

నిరంతరపంచాక్షరీమంత్రజపధురంధరుండును, వర్ణజలాశీరుండును, నగుచు ననేకవత్సరంబులు సలుపుచున్నయెడ, జాజ్వ్యతూన భక్త వాత్సల్యసమీప్రపేరితుండును, వినిద్రరుద్రగణదేవజయావధారయి ...భయవగర్జనాదంబును, నపారక్ష్మపారసోత్కర్షవర్షంబును గలిగి మించినమహేశ్వరధారాధరంబు చనుదెంచి, నిజమనోరథంబునకు సంతురంబు లెగయ నన్నిధి చేసిం గని పెన్నిధిఁ గన్న పేదచందంబున మిన్నందుచు నత్పద్మభవకుమారుండు విరచితతదీయచరణనయస్కా రుండై,

౧౬౩

క. భవదంఘ్రులు భజయితును
భవభయభరభంజనప్రభావాన్విద
...వరశతభాసమానా
భవనితధరగర్భభాగ ఫాలాక్ష శివా !

౧౬౪

క. జయ¹జనకసకలలక్షణ
జయ జననవిదాశిదూర జగదేశనిధి
జయ జటియాకుకహారీ
జయ జంగమతత్త్వమాద జతిజాక్షనుకా !

౧౬౫

క. నాయకుండుఁ బ్రసన్నుడ నగు
మాయాతదయతోడ మంగళాయతనగుణ
ప్రాయచింత విశ్వంధర
నీయాడుగులు భక్తిఁ గొలిచి నెగడుదు నెమ్మిన్.

౧౬౬

గీ. అని నులించుచున్నయాదక్షుఁ గని శివుం
దలఘుకరణ మించి యావరించి
యెట్టిదేని యాడుగు మిచ్చెద మెచ్చుప
¹లంబు నీకు నభిమతంబు గాను.

౧౬౭

వ. అనిన విని యతం దధికప్రమోదంబునఁ గ్రమ్మిఁ బ్రణామంబు నఁపి
మోక్షుఁగేల ఫాలపట్టికం గదియించి, దేవా ! భావనాతీతుడగు

నిన్ను కన్పించినప్పుడ నాప్రార్థించినయర్థంబును గృతార్థంబయ్యె నని
క్షణ్ణయించితి తద్భంగి యవధరింపుము. ౧౬౮

క. సతి యనగ సస్మృతాశ్మజ

యతిశయగుణయాపభావనావననకళా

వతి గల దాసతి శోభన

గతి మీ కర్పించుబుద్ధి గణగిరిని శివా !

౧౬౯

క. మత్ప్రార్థన మీయర్థము

సత్ప్రతిభాయత్ర భక్తజనరక్షా శ

శ్వత్ప్రార్థన యాశ్వర యే

తత్ప్రకటవరంబు నాళ దయసేయఁ దగున్.

౧౭౦

ఉ. నావిని యవ్యభుండు వదనంబునఁ గొంఱొక సప్త దేహిగా

నావనజాసనాత్మజున కాసతియిచ్చె నితాంతమంగళ

శ్రీ విలసిల్ల నీరసయఁ జిత్రమునం జగరొత్తువేడ్కతో

నే వరియించెదన్ భవ భీషితసిద్ధి ఘటించునట్లుగన్.

౧౭౧

వ. అదియు సతిశ్రీఘ్నంబున సమశూర్పంబడియెను; నూరడిల్లు మరుచుం
బలికి యతని వీడ్కొలిపి, తానును మంలి, రజతాచలంబున కరిగి,
తగువారిచేతం బొడ్డివనంబు దత్తున కెఱింగించి పుచ్చి, సము
చితంబుగా సమూహ్యంధమాల్య త్రముఖద్రవ్యదివ్యపుష్పంబుల
వలన నలంకారం బలవఁచి, సర్వసంజుమిసుమర్యసహితుఁ డగుచుఁ
దత్తమయంబునఁ జనుదొంది సమ్యంబుజభవవాక్యంబున నుభయ
పార్శ్వంబుల విద్రుద్రుద్రగణసహితుం డగుచు నిరంతరసేవాహేవా
కరతవరిసన్నకాలరుద్రదేవుండు ముందటడుం గలసి కొలువ, భార
తీందరాచండిక అగ్రుసప్రీతిం దారునుఁ బిఱుంద నిలిచి కల్యాణ
గీతంబులతోడ మంగళాక్షతవాణులు లప్పటప్పటికి శేఖరస్థలం
బున నలంకఁ, దుంబుననారదవ్రముఖ జయవర్ధననాదంబులుఁ ద్రికళ
మృదంగకామాళపురస్సరానవక్యనినాదంబులఁ గలసి యొక్కమృదీ

బదివిక్రమం జెపుడుకలుక, మంచిక మా ర్తంబునం గవలి యన్వి
భుండు కద్దసంభవునాశ్రమంబు గదిసిన, బహుమానంబుగా నెదు
ర్కొని పూజించి. నయ్యన నివాసంబున కిగి, శాస్త్రమార్గంబున
స్వస్థులద్యవధుకర్కదలు నమర్పించి, యాగకమున్పు సిరియింటి
లోపలఁ బట్ట తెలుమాటున మంగళశృంగారగతిం జెలంగుచున్నవతి
చేరువకుం జనియె; నానమయంబున, ౧౭౨

గీ, లగ్నవేళ యైన లలితవైభవనోద్య
వమరహృద్యవాద్యతతులు మ్రోయ
నడమ నున్నవారి నదలిచి దవ్వడల్
దిగిచి రింపు మతుల దీటుకొనఁగ. ౧౭౩

క. తెర వాయఁ దడవ సిగ్గిలి
వెర చాయకలోచనములు నితీయఁగఁ బ్రేమం
జరుచారఁ గ్రోలఁ దొడఁగెను
హఁడఁ జాదరణీయభావహవస్థుఁ డనన్. ౧౭౪

చ. హరుఁ దటమున్న మంగళమయంబుగఁనూతననూత్ర మాదర
స్ఫురణ దృఢంబుగా ముడిచె నుందరి యంతః దదీయహవభా
వరసవయోధివీచికల వారనివేడ్క నిజాక్షిమీనముల్
గెరుఁజుఁ ద్రుళ్లుచుం జవుకలించుచుఁ బెంపున నోలలాడుచున్. ౧౭౫

వ. తవనంతరంబ యథోచితప్రకారంబునఁ బాణిగ్రహణవిధానంబునలిపి
హేమామంబు నిర్వహించునవ్వు షోణ యగుచున్నకమలానకుండు
వరీదర్శనలాలసంజగు మానసంబున హేమామాగ్నిలోపలఁ బచ్చి
నమిధలఁ బెట్టి ప్రకాశంపుధామంబు గల్పించి నిజచరితంబు శివున
తెలుకకడకుండఁ గ్రిందుచూపుల నన్విశ్వనూత నీక్షించునట్టియెడ.

ఉ. తన్నదిరాక్షివిభ్రమము దక్కక కన్నలఁ గ్రోలఁ జూచుఁ బ్రే
మ న్నటచేత బిట్టడరి మానస మాతలమయ్యె నట్లు గ

న్న స్థానము ల్కైకలు లయి నూల్కొనమిం బహిరంతరంబులం
వస్థురచం గరం బజాడు చందడి వేక్కలు సందడింపగన్. ౧౨౬

౪. ఆతరణవశత నాజల

జాతభవున కొదవె నంత సాంద్రాకలనన్

లేతఃకతనము లజ్జా

కాతరభావమున నిజముఖంబులు వ్రాలన్.

౧౨౭

౫. ఇట్లు కరిభవ్వవీర్యం దగుచు ప్రవృత్త యాశ్వులు తన్ను నవ్వుడు
నవ్వుడు రసశృంగ నంతరీమంబులొకటఁ గడచుకొనుచున్న శుక్లం
బుగించివుచ్చరిదలంచి కరివేదనంబు సేతుటయు, నది యమోఘం
బుగావునఁ దదీయావేశంబువలన బహుసహస్రసంఖ్యాకులు, సం
గుప్త, కమాణదేవులు నగుచాలఖల్యాదులు సహజదండకమండలు
కృష్ణమృగచర్మపింగళజటాక్రముఖింజుగంబులతోడ నుద్భవించి,
తత్కరమర్దవేదనల కోర్వక, యభవుగుటిచి బ్రహ్మణ్య శరణ్యం
బునుచు మొఱవెట్టినమృచారనాబులు జగదంతరాళ మునఖంబును
చెర్రడువలచె; నాసమయంబున, ౧౨౮

౬. కొంగుముడిచికొనుచుఁ గొఱలినలజ్జయు

సాధ్యపంబు మానసంబులోన

ముడినడంగ నజాడు వెడలె నాసభ వార

లాత్మలందు నిస్సయంబు నంద.

౧౨౯

౭. అవ్వుడు కాలరుద్రుఁడు మహారథసాన్ధిలీలఁ గన్నుల

న్నివృత్తులు రాలుచుండ నతిఃస్మరహృదయు శేలఁ ద్రివృత్తున్

విశ్వగుపాదఘట్టనల విశ్వధరాస్థలముఁ జలించఁగా

నవ్వురమేష్ఠి వెన్నగిలె నాగ్రహజాగ్రదుదగ్రభావుఁడై.

౧౩౦

౮. హరుఁ దాచందము నాత్మలోఁ గని తదీయంబై నసంరంభమున్

గరుణాసంగతబుద్ధి మానిచి త్రిలోకప్రవృత్తి నాభారతి

శ్వేత రావించిన వచ్చి యాశఁడను నబ్జాతప్రభుశక్రభా
స్ఫురణం బాఁ బ్రహసించుతత్పదములం బూజించె జూటాడనిన్.

వ. తదనంతరంబు.

౧౮౨

క. అభయము శాశ్వత యాశ్వర

యభయము దివ్యక్రభావ యవ్యయ యభవా

యభయము సర్వజ్ఞ ! భవా !

యభయం బవినాశ యాశ యాశ్రితవరదా !

౧౮౩

చ. అతిచలనస్వభావమున నాంగికవాచికభావికోగ్రదు

మృతియందుఁడైనవాఁడ ననుఁ జేయుము శుద్ధనిఁగాఁగ తోకగ

ర్హితుఁ డగుబంటుఁ గాచుటయ యెందుఁ గృపాభుతకాక కల్ల ల

క్షృతములుగాఁగచాని మఱియెవ్వరుఁ గావరు విశ్వనాయకా ! ౧౮౪

క. ఏకపు డవజ్ఞఁజేసితి

మానసమున సంతవట్టు మఱువుము నీవే

గాని మఱి దిక్కునాకుం

గానఁగలే నెందు నిజమాగాఁగ మహేశా !

౧౮౫

వ. అనుచు బహుభంగుల సంస్తరియంచుచున్న యిన్నలినానజతోడ

నోడకు మని యెరిని శుద్ధంజేయుటకు గంగాముఖ్యపుణ్యతీర్థధరితం

బుడు, వసుంధరాంగకలితంబుడు నగు నొక్కకమండలంబుఁ గృప

చేసి, యతిఘనమృదవిలాసుంగా నలవరించి, యశేషంబుగా రమ

ణీయవేషంబు దీర్చి, యభినవవాభినయభక్తస్యంబులగు నవ్వరోలా

శ్యంబు లాడరించి, యిట్లు నిజనివాహోత్సవంబునఁ ద్రిభువనంబు

లకుఁ బరితోషం బాచరించి, యెల్లసిరవిలాసవతియగు సతిఁ గరాం

గుళి నలవరించి నవ్యరత్నాభిమాన దివ్యవిమానాధికోహణం బాచ

రించి, వల్లభాసంగవల్లవితకటాక్షనిరీక్షణలోభాయమానవిభ్రముం

డుడు, సురాంగనాకరచామీకరసమీరణదోధూతుమానకుంతలం

డుడు, విశ్వావసు తుంబుర నారద ప్రభృతిగంధర్వగీతప్రబంధజేగీయ

మానవభావుండును, సాధారణమభిప్రాయముననుసరింప
డును నై యక్కడఁ గదలి, బహువిధముల దాడులు వక్షకతునని
ప్రదయింప నగ నాల్పదిక్కులు గొలిచి నడువఁ నై లాభనగరము
నకు విజయంచేసి, కంచుకగణంబులం బిలిచి, యన్తఃపాదేవి సంతః
పురంబునకుఁ దోడుకొనిపోవం బనిచియును ననంతరసమయంబున,

గీ. కనకవేతనాస్తగణములు ? వంప
హరుఁడు | గమమాతోడ నబ్జనాథ
జలజగదృప్తార్థసకలస్వరమునీ
శ్వరుల వీడుకొలిపెఁ జాతసరణి.

౧౮౭

గీ. వీడుకొలిపి తాను విభుఁ డంత రాచర
దనమునకు సదహాతానసహితుఁ
డగుచు నరిగి యందు ¹సలరారునుచితని
జూరలీలతోడ నలరుచుండె.

౧౮౮

క. సతి నిల్లు తనకు నభవుఁడు
సతిఁ తేసినయట్టిల సత్ప్రమదరసా
నితఁ జదివిన వినినను జను
అతిశయకల్యాణలబ్ధు లందుడు రెప్పుడున్.

౧౮౯

నాల్గవలీల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
నభవుఁ డవధించినట్టిల
యది గణేశ్వరోద్భవాహ్వానమునఁ జాల
సలరుచుండు విబుధు లభిశుశింకు.

౧౯౦

వ. శివుఁ డంతఃపురమున నుండుసమయంబున.

౧౯౧

సీ. ఆత్మతేజంబుల నభిరామసంపద

శర మీన నవరాత్ని నులుకనొక్క

యాశాశతలమున ననయంబుఁ దిరుగుట

నతఁ య్రాని యంచుక నిలువనొక్క

వాంఛక్రతీచిపై వావిరిఁ బుట్టినఁ

జెలఁగి తత్సంగతి చేయనొక్క

తిమిరారిగానఁ దదీయాగమాశంక

దొడలిన వెనఁ గ్రుంకఁ ద్రోవనొక్క

గీ. యఖిలతనురాజి యుపరాష్ట్ర మాచిక్కొనిన

నోర్వఁజాలమి శృంగుపాత మందనొక్క

నాఁగ మందాయమానమండలముతోడ

నస్తగిరిమ స్తకముమీఁది కరిగె నినుఁడు.

౧౯౨

చ. మఱిఁ దలకోకదంపతులమర్మముల నివ్విదళించి పాంథభీ

కరముగ నెత్తివట్టినఁ బ్రకాశము నొందెను నన్నలీల ని

ర్భరహధిరాభిషేకవరిభాసితచక్రము వోలె నత్తతి

వ్వరుణునిదిక్కునందు దిననాయకమండల మొప్పె శోణమై. ౧౯౩

క. నునుఁజసిఁడిగుండుకేల

న్ననువిడివిలుకాఁడు మింట నార్జితమార్గం

బుసనిగిడిపెట్టుబడి జన

మునఁ దూలెడునట్లు ప్రొద్దు పొటుకునఁ గ్రుంకెన్.

౧౯౪

సీ. అలఘుకాలకృపాణహత మగుదినమహి

షముమేనికోణితోచ్చయ మనంగ

యామిసిఘామికి నరుదార ముంగలి

లెఱఁగార నునుదోపు లెఱ మనంగ

పాంథుల నేఁద నుదృటలీలఁ దోచిన

మరునిక్రతా పాగ్నిమంట యనఁగ

1.

... ..

గీ. ధరణినాయకుర్రాగ వళనోద్ధితాస్త్రాద్రి

భాగచారుధాతువలల మనగ

వరగి కెంపుచాయ వడమటిదిక్కున

వెలసె సాంధ్యరాగవిభవ మపుడు.

౧౯౧

క. ఇనుఁ డపు డురురుది విధివళ

మునఁబోయిన యట్టిపిదవఁ బో నంగనకుం

జనుటయ తగ వని సంధ్యాం

గన యురురుది యనుకరించె భువరాగమునన్.

౧౯౨

సీ. విరహుల మర్మము ల్వివిడళింపఁ గరసాన

వెలఁచిన మరునత్రుగుళికయనగ

రాజు రాగలఁ డని రజని ముంగిట నిద్ద

ముల్యైతననుముగ్ధ మొగడ లనగ .

నినకరము క్రమి యితఁ జడు నభ మని

నలువ దాఁపిన వెండి మొల లనంగ

కాలభైరవయోగి కంఠకీలతములై

మనమూరు నవశంఖములు లనంగ

దివిజనదిలోనఁ దిరిగెను దిగ్గజములు

త్రుంచిమీఁదిన తెల్లనిలోగ లనంగ

తారరుది మింట నంతటఁ దార యగుచుఁ

గరముఁ జెలువొందుచుక్కలు కలయఁబోడిచె.

౧౯౩

క. తారాన్న కేవలగృహ

నారభటిసరణి వచ్చినట్టికరణిఁ జె

న్నారెం డమ్మల మంజా

కారము లగుసంధికారకాకౌఘంబుల్.

౧౯౪

గీ. శీతకరుడు నపుడు చీకటి మీఁదరాఁ

వలఁచి వనిత దాదీకాని కరణిఁ

బూర్వశిఖాః గళలః బాల్పి షోడశకళా

సమితిః దోడఃగ సీర్జా ర్తి సేతుః

౧౯౯

సీ సీలపయోరుహఃస్వీతమధ్యమదికా

సతిరత్న మయపానచషక మనఃగ

హృగనా భితిలకసమ్మిశ్రితఫాలము దికా

రహణిభావ్యద్వక్త్రకమల మనఃగ

చూచుక ముద్రాభిశోభితం బగుదికాం

గనకుంకుమారణ సైవ మనంగ

హరిసీలమణికందుకాంచితం బగుదికా

యువతిపాణితలక్లవ మనంగ

గీ. పూర్వశిఖాః దోడః బాల్పి షోడశకళా గందు దో

రంపుఁగంపు దాను సాంపు మిగుల

విశతరమృదోక్తి విశ్వంధరామోద

మండలంబు చంద్రమండలంబు.

౨౦౦

క. కృత్వితన(మ)దనకళలన్

రజనిమ ఖము దగిలి చుంబనము సేతుచు నా

ద్విజరాజు రాగవళమున

జకరములు జ'పి కట్ట నెటి సంబరమున్.

౨౦౧

సీ. మొన మొగ్గరంబున మొయుచీకట్లము

¹కొబ్బి బట్టి మల్లాడియాడి

దండగాలుగనుండి తమి చీకట్లను

గొవ్వణదా(నొవ్వణ)కొట్టిగొట్టి

²(వెసమీఱ)కళవున వెలయుచీకట్లము

ల్ల నుగించితుంచి తూటాడియాడి

1. కొబ్బిబట్టి.

2. కళవున వెలయుచీకట్ల కుగ్గళుగించి

వెసమీఱి కుగ్గించి తూటాడి యాడి.

గమిగూడికొని వీరగఁ గడయఁచీకట్లరూ

వల నుంచి చించిచెంచాడియాడి

గీ. యిట్లు వలకడి యెల్లచీకట్లమదము

నడఁగ వడిఁ జొలితొప్పరలాడియాడి

తమరవంబుగ భువన మంతయును నిండఁ

గుముదనాయకుజయహయూభుముల నడచె.

౨౦౨

క. ఆ త్రవ్వకశిధవభవిధా

యత్రవిభవ మొప్పుఁ బ్రాక నంబము గడుం

గ్రోత్రయగు సంభవమున వి

యత్రటినికి నరగురాజహంసమురాలెన్.

౨౦౩

సీ. వలచని వెన్నలపాలు చాహమఁగొని

సందడిఁ గడుపారఁ బ్రాగునవియు

మెత్తనివెన్నలమీఁగడ మదిగొని

యాకలి మానఁ బెల్లనునవియు

చిక్కనివెన్నలజన్నచంచులఁ గొని

నాకలి దీఱఁగా నమలునవియు

గరఁగఁ వెన్నలఁ గలవెన్నఁ గని కసి

మనఁగినవేడ్క ను మెనఁగునవియు

గలఁగఁ బాటినవెన్నలకాజఁ దివుట

కట్టు లెత్తక వలమాటు జట్టునవియు

నగుదు నంతంతను బ్రయ మగ్గలింక

నల్లచోటఁ జకోరముల్ ద్రుళ్లదొణఁగె.

౨౦౪

క. వెన్నల యమృతాంబుధిగా

వెన్నలగాఁ గుండఁతుఁడు నా యహినాథుం

దన్నువ నల్లాంఘన మది

వెన్నునకుంబాటి యగుదు వితిసిల్లె న్నపా !

౨౦౫

చ. ఇట్లు చంద్రుం డలఘుత్రభాభాసమాన విభవ ని స్తంద్రుం డగుచుండ,
జంద్రికాసారంబు సారంబుగా బ్రజలి యొప్పుకొనుచు, తక్కురియు
నుంబోలె వెలివసలు చూపుచు, మొలకచదుఁగవయునుంబోలె
నిట్టుద్రోచుచు, విడిగిన వళంబులుంబోలె విడిమంబాటుచు, తక్కు
రకాటునుంబోలెఁ జదితు నొంచుచు, నిధిగన్న పేదయునుంబోలె గగ
నంబు ముట్టుచు, మఱియు బహుళంబుగాఁ జెలంగుచుండి, మిక్కిలి
తెల్లంగలిగి వచ్చుచుం బోవుచుండియు, రాకపోకల కుటికి రాజదాఁ
పున వృద్ధిపొందు చుండియు నేవంక నైననుం బట్టుసాశక సంతసంబు
నం బరగి తమ్ములసిరి కోవుచుండి గు, దిగ్వలయనముల్లాసంబు
జరిపి బహుమెఱసి వెలుఁగుచుండియు, రాత్రిగాని తటి నూవ వె
ఱది యెల్లజరులకుఁ బ్రయంబు సేయుచుండియు, మిత్రునిఁ బొడఁగని
యప్పు డప్రపన్నత వదలి యవిధింబుగాక చక్రవాకంబులతోఁగైర
వాసీకంబులు విప్పుచు, చంద్రకాంతంబులతోన కాముకస్వాంతంబులు
గరఁగను, జకోరంబులతోన సాగరపూరం బుబ్బుచు, తిమిరకదంబం
బులతో స్థురతవిడంబంబులు వెడలను, తస్కరాటోపంబులతోన విర
హిమనస్తాపంబులు గమలను, జారస్తోమంబులతోన విటవిటీ ప్రేమం
బు పెరుగను, మఱియు మదనశృంగార మంత్రంబులకు వెనెనిద్రము
వృద్ధిలెసె, వంచమవాద్యతుంభల్పిణావ మస్తగియంగణసీమ నగ
లింఁచె; పూర్వది క్కరుణదీప్తవ్రవాళవల్లనోల్లాససంకడఁ బరిధ
వించె.

౨౦౬

చ. సనకసనందనాదు లగునమ్మరు లుల్లములం బ్రసన్నతా

ఘనత దలిర్ప కంకరునగారము నుండర నిల్పి యత్తితో

సనఘవిభాతకాలవక నార్జనవార్ధగభీరవధ్ధరిన

మన మన కింపు సేమువచనంబులుఁ బ్రస్తుతి చేసి రాశి పుక. ౨౦౭

గీ. అతులమూర్తిలీల నామ్నాయములుఁ బ్రణ
వాదు లగుచు నవ్వు డర్శితోడఁ
బొగడె నందికాఁభుని భూతభావిఁ
యాభిధానగుణమహాత్వములను.

౨౦౮

గీ. ఇప్పుడు విచ్చేయు నీమద్రాణేశుఁ డనుచు
బాసఁగ రవిరాక యెఱిఁగింకుఁ బోయినట్టి
దూతికయుఁబోలె నత్తఱిఁ దొగలనొండి
కణఁక నభిరాజి వద్దినిఁ గదిసియొప్పె.

౨౦౯

సీ. కలునలకొంగ జక్కవలకోర్కలవంట
నిండుచీకట్లకు గుండెబెదురు
చాయలపుట్టి ప్రాణమవులనెలదుంప
బొంటిఁ జుచ్చులపాలి వెంటిగుదియ
మహిమలకన్న నేమములు నిల్వఁగ నీడ
యిరునాల్గుమేనుల పెనుబయోడ¹లు
తమ్ములచట్టము ధరమొక్కలకు నల్ల
త్రిమృగితైల రొమ్మునురియ
దెలివిసిరియిల్లు... తోనఁ దెరలువెజ్జ
తననులకుఁ బ్రోపు చుక్కలదాడికాఁడు
చలి వెలుఁగుసూచు మిన్నుల వెలుఁగువేల్పు
పొడుపు గుచ్చిలఁ జెన్నుగాఁ బొడిచె నినుఁడు.

౨౧౦

క. హరునకు నశేషజగదీ

శ్వరునకుఁ బొడ సూచ నదియె సమయం జంచున్
ద్వరఁ జనుదెంచెన్ యవఁగాఁ

గర మొప్పెను మింట నహిమకరుఁ డట్టియెడన్.

౨౧౧

సీ. తొలి దొలి యించుక మొలిచి యొకలతోఁ
బరిపాటి మోసులుపాటిపాటి

తఱచుగా నంతటఁ దలఁచి యేపునఁ

జాజకట్టుచు కొనసాగి సాగి

నవ్వుటిల్లుచు నున్న మవ్వంపుకలిమిచే

కౌత్యంబు నామది క్రచ్చిక్రచ్చి

నల్లతావుల నల్లిబిల్లిగాఁ బ్రాఁతుచు

నొక్కయుమ్మడి బెగఁపొత్తియుత్తి

గీ. వినుతవిశ్వజనులకన్నులవండువ

యగుచుఁ గ్రొత్తగాఁగ నలమి యలమి

యంత లతయుఁ బోలె నంతము రుచిమీఱ

కరము మీటి చాయ కాఁదొడఁగె.

౨౧౨

క. అంతకు మున్ను మహేశ్వరుఁ

డంకిపురి వెడలి యుచిత మగుకరణీయం

బంతయును జరిపి బాహ్యస

భాంతరసింహాసనమున నాసీనుండై.

౨౧౩

క. తత్పమయగతసకలదివి

షత్పంయమినాథు లాత్మనందర్శనసూ

త్నోత్పవమగ్నులుగాఁ గడు

వాత్సల్యంబున నొసర్చి వారలబోధుల్.

౨౧౪

ప. ఇట్లు కొలువుండి యనంతరసమయంబునఁ గ్రమ్మి యంతఃపురంబున

కరిగి సర్వమంగళతోడివి నోదగోష్ఠిం దగిలి యభినవసురభిగంధధురం

ధరచలదలసవనంబు లగునువనసంబులలోపలను వినిద్రకాచంద్రవ

ణబాలావాలనిర్మలజలపూరంబు లగువిహారకాననంబులెలనను స

ముత్కంఠసీలకంఠయువతీసారకేశారవనందరంబు లగు కుతుకాచల

కందరంబులయందును, అతిస్వచ్ఛతీరచ్ఛవిఘ్నగురుచ్ఛనిష్కందమక

రందరసాస్వాదనవి నోదచంచరి విధునమధురర్పుణర్పుణాలంకారంబు

లగుఁ బులకాగారంబుననుమను, మఱియు కేశరాదువికానుత్తు

కారంబు లగుతత్తత్పదేశంబుల నెఱుంగుచోట్ల నిలిచి, చాడముఖ
యుం జాను నిచ్చావిహారంబులం జరించుచుఁ గ్రీడించు నానమయం
బున,
౨౧౧

కా. వీచెం బూర్వదికాగతశ్చన మున్వీతెంచ భేకధ్వనుల్
పూచెం గండళ కేతకీపటలము లోషిల్లె మార్వాలతల్
మోచెం గర్భమునుం బలాకలు ముదంబు దాల్చె మూలంగముల్
వేచెం బాంధులఁ బుష్పఫన్వఁడు గళావిష్కారసారంబుగన్. ౨౧౨

సీ. ఆకసంబున మహితాటపీఠలమునఁ

దనరులయాలసాదపము లనఁగ

నంబుజంబునఁ జంక జాక రాంతరమునఁ

జ్రబలుమేచకతమోదలము లనఁగ

సంతరిక్షంబున నచలదేశంబున

మలము మదాంధసామజ మనంగఁ

ద్రవళమార్గంబున నుదధిమార్గంబునఁ

దిరుగునుద్దండ మకరము లనఁగ

గీ. నిరులు గొనుచు దిక్కులెల్ల దక్కువవడ

దమరవం బనంగ దట్ట మగుచు

చేతి కందినట్టు చెన్నువితగఁదోచె

నంబుగర్భహితనాంబువములు.

౨౧౩

కా. జంబూవృక్షము లెల్ల నింద్రమణిభాస్వచ్ఛాయలం బర్వ భా
వంబుం దాల్చినయట్టివండ్లు కడుఁజెల్వం బందె నాకాకమా
ర్గం బుండెం దమ కిమ్మ (తేక) జలగర్భస్ఫారతం గల్లు మే
ఘంబుల్ భూమికి వచ్చి నిల్చెనొగ నాఁగదృక్కువర్యంబులై. ౨౧౪

చ. ఘనతరవడ్డవాదనమికస్వర కేకలమృద్రాస్వరం

ఘనములు మూరిఁబోయి క్రుతివర్వరశేషము నావహించు గో

భగతు ల్లస్తిల్ల నరువర్వతకఁ ధితరంగభూములం
దొనరె అనన్యదోఁతమయూరకిశోరకతాండవార్భటుల్. ౨౧౮

క. భువనమయ మనకుహరియ

క్కున నెంతయుఁ జిత్రరుజులఁ గొమరొందెడు న
ద్వితులనవపువ్వుదామక
మనుక్రియఁ గనవట్టె సురకరాసన మంతన్. ౨౨౦

మ. తనరారంగ మభూష్ణతావ ముశువం దానంచు ¹వర్ణాగమం
బున కొంపాడనివాళి యిచ్చి వెలికి న్నూభామ పాటంగఁ జ
ల్లిక నీరాజనదీపసంతతులపోల్కి ²న్నింద్రగోళంబుచా
ల్లనువట్టెం దరుణప్రవాళశకలాకారానుకారంబులై. ౨౨౧

గీ. రాజహంసగతులయోజ మానసకున

వెదకఁ దక్క దివిని వెలయదయ్యె
రాజహంసగతులయోజమానరకున
వెదకఁ దక్క దివిని వెలయదయ్యె. ౨౨౨

క. మెలుఁగుంబలుతుల నటఁట

యొలుపులు ఘటియించిన కృ దురుక్షుంజతతు
త్పలుపుగఁ జెలంగుచాడున
నలుములు విలసిల్లె ఘమఘమోల్లాసములై. ౨౨౩

క. తొలుఁతులతోడన జేగురు

తొలుకఁగ వడగండ్లు దొరఁగి యొప్పెరు వర్షా
లలనమెడ హరముక్తా
ఫలములు మెడ యూడి నెలయఁ బర్వినకరణిన్. ౨౨౪

మ. ఇల్లుక్రమంబుగ వెలసిన ఘనాఘనకాలంబున నాసంవర్తరత్న
లన్, ౨౨౫

మ. 1. గంధూషితస్వచ్ఛవా

శ్చటరించుం వగఁ బుష్కరంబున యదృచ్ఛాసల్లకీవల్లనో
త్కటదానంబు లొనర్చుఁ దుండమున నాశంతివజస్వామి వ
త్కటకక్షోణులయందు నాత్మపతికిం గౌతానాలాహుఁడై ౨౨౬

క. తార్చునుభస్మజలము న

ల్లార్చును నిజకరము దృఢతరాసక్తముగాఁ
జార్చును వన్మదగంధముఁ

గూర్చు న్రుచు లంతకంతఁ గులసతిమీఁదన్. ౨౨౭

ఉ. సారసచంచరీకబకచక్రకహంసకులావతంసకా

సారసమీరభూములఁ బొసంగ రమించు నవీనగంధమం
దారసమూహగుచ్ఛసుమహాహృహర్ణ మద్రప్రహారి మం
దారసమీరము ల్వాతయ నాప్రియఁ గూడ మనోజలీతన్. ౨౨౮

వ. మణియుం తెక్కులెఱుంగులం గలుగువిహరణంబులం దగిలి మెలంగు
నమ్మిధునంబులం జూచి శంకరుండ. సతీనవనంబు సస్పృహంబుగా
నిరీక్షించుసమయంబున. ౨౨౯

మ. సతి గాంచెం వ్రతీకుద్ధవర్ణకనకచ్ఛాయాచ్ఛటాభాసురో

ద్గతపాశాంతుశమోదకాళయోసమగ్రశ్రీసముల్లాసు ను
న్నతదంతార్గళశోభమానఘనశుండావతణీయు న్ననో
ద్యతకాయం జగదేకరక్షణమహాత్మాంబు పేరంబున్. ౨౩౦

కా. ప్రాచీనాభ్యుదితత్రుప్తసన్నతరశోభ స్థించె నవ్యార్చుల

న్నోచిష్కేశుఁడు క్రజ్యలించె శృవదశున్వం డుద్యతాహ్లాదనా
వైచిత్రిం బ్రసరించె నెంతయు నివస్యన్మండలం బుల్లస
ద్రోచిర్లక్ష్మి వహించె నీశ్వోక్తిఁ బుత్రుం దల్ల జన్మించినన్. ౨౩౧

వ. తదనంతరంబు వార లక్ష్మిడం గదలి రజతగిరి నిజమంచే; రట్టియెన,

1. ఈపద్యము మొదటిపాదము వ్రాత్రుత్తిలోగానరాదు. మణియునిక్కడ గంధపాత మున్నటు తోచెడిది.

గీ. అకరింద్రవవనుఁ దతిరమ్య కాశ్యవి
హారలోలహృదయఁ దగుచు నపుడు
శంకరునకు దక్షసంభతును జాల
నింపు సొంపు నావహించఁజేసె.

౨౩౩

చ. సతి దను సంకపీతికఁ బాసంగఁగఁ జేరిచి ముద్దులాడుచో
నతిమహితాదృశ్యతంబు లగునాయమచన్నుల కాత్మకుంభముల్
వ్రతియిడి వీని వాని గురుభావము చెప్ప మటంచు ముగ్ధతా
న్వితి నడుగు నృపేశ్వరునివీడులకు న్నుద మావహిల్లఁగన్. ౨౩౪

చ. జనకుఁడు తన్ను నూరుతలసంగతుఁ జేసి యథోచితోపలా
లసముల నింపుసేయఁగఁ జెలంగుచుఁ దల్పదనవ్రతక్రలో
చననికరంబు చూచి జలజాతసరోవర మంచు దొండ మొ
య్యన జరిగించుఁ దల్లిహృదయంబునకుం బ్రయముల్ జనింపఁగన్.

వ. మఱియు ననేకవిధంబులం దనరునీదృశ్యచరితంబులు దిలకింప నింపా
రుకుమారుంజూచి, ఓశ్వనాయకుం దరిని జగద్రక్షణయోగ్యభాగ్య
లక్షణంబులకుఁ దగినట్లుగా నొక్కపుణ్యదివసంబున హరివిరించిత్రా
ర్వసుఖర్వజయనాదంబులునొ, దక్షక్రతుముఖ్యసంయమి స్వస్తి నాద
నాదంబులునొ, తుంబురునారదవ్రతముఖమంగళగానంబులునొ, రం
భామనకాద్యస్సరోఽంగనా లలితాంగహారసంధానంబులు ముల్లసిల్ల
విఘ్నభయహర్తృప్ర గమ్మరుచుఁ బట్టజంధనవిలాసముఖం జేసిన నా
కరింద్రముఖుండును సమస్తజగంబులకు నుపాసనీయుండగుచు వెలర
గుచును నిరతిశుభానందంబున డెందంబు చిగురొత్త నభిమతివిహం
జుతుం దగుచుండె.

౨౩౬

క. అవిరళగతి గణనాథో

దృఢ మనఁగా నిట్లు చెప్పఁబడుభవలీలం

దనిలి కఠించిన వినినను

వివిధసుఖము లొందు విఘ్నవిరతులు దిందున్.

౨౩౭

వ. అనిచెప్పి మఱియు.

౨౩౮

కా. శంపావల్లిమథల్లికాభరుచిభాస్వత్రీక్షధారామహా
 ఝంపాపాతనవిభ్రమభ్రమణశక్వల్లభి నానాథలీ
 సంపాత మితగర్వసర్వఫలతాసంభిన్నమూర్తీభవ
 ల్లంపాపాంగ కళింగవంగళకచోళద్రావిళక్ష్యాధిపా.

౨౩౯

క. కాంతవసంతమహోద్భవ

కాంతివరీముక్తకటకకరహటవనా

క్రకాంత నితాంతలసన్నయ

నాంత సితస్మితమనోహరాననకమలా.

౨౪౦

చామరము.

అహర్యధైర్యభూషణా దమూరసార్ద్రభాషణా
 మహావ్రతాపభాసరా రమాహటద్యశస్కరా
 మహీసురామనోర్జితా సమస్తదోషవర్జితా
 యహీనభోగజ్ఞంభితా సమగ్రధర్మగుంభితా.

౨౪౧

గద్య :- శ్రీమదష్టభాషాకవితావ్రపీణ బుధజనస్తుత్య

నిశ్చంక కొమ్మనామాత్య క్రణితంబైన

శివలీలావిలాసంబునందు

క్రథమాశ్వాసము.

~~~~~

అంధ్రసాహిత్యచరిత్ర - క్షణిమోక్షములు.

శ్రీ శ్రీ మహారాజా రావు వేంకటకుమారమహిపతి సూర్యారావుబహద్దరుజారు
పితాపురంమహారాజావారు, పరివర్తనవాగ్ధ్యములు.

శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ జాబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారుజారు.

అధ్యక్షులు.

సాహిత్యవికారద, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాశ్రీగారు.

కార్యదర్శులు.

కికాంచి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

విజయూరి వెంకన్నపంతులుగారు, ఎం. ఏ., (సహాయకోశాధ్యక్షులు.)

కార్యనిర్వాహక సభాధ్యక్షులు

శ్రీ విజాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తిశాయుడుగారు,
(కోశాధ్యక్షులు)

„ పిల్లారిశెట్టి రంగబ్రహ్మారావునాయుడుగారు.

„ కోకా శివనాథకాశ్రీగారు.

„ కొమ్మిరెడ్డి కేశవరామమూర్తిశాయుడుగారు, బి. ఏ.

„ చిలకమర్తి లక్ష్మీవరసీంహుగారు.

„ నిడుదనోలు వేంకటరావుగారు, ఎం. ఏ.

„ ఏలేశ్వరపు వెంకటకుమారరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

„ ప్రతివాదిభయంకరం సాథ్ సారధిగారు, బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. ఏ.

„ కుందూరి శివశర్మదత్తుగారు, బి. ఏ.

„ కేశవరపు కామరాజుగారు.

„ నేడుల శ్రీరామచంద్రకృష్ణగారు ఎమ్. ఏ. (ఆవర్తన)

శ్రీ సూర్య రాయాంధ్ర నిఘంటువు.

చతుర్థ సంపుటము.

శ్రీ పితాపురము మహారాజావారి ధనసహాయముచే రచియింపఁబడుచున్న పెద్దనిఘంటువులోని రాయల్ పైజు 1000 పుటలుగల ప్రథమ సంపుటమును, 955 పుటలుగల రెండవ సంపుటమును, 980 పుటలుగల మూడవ సంపుటమును, 975 పుటలుగల చతుర్థ సంపుటమును, మూడితమలై విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్నది. ఇందు ప్రథమ సంపుటమున అకారము మొదలు, కౌకారము వఱకునుగల యచ్చు లాదియంతులగు సంస్కృతాంధ్రకల్పములన్నియుఁగలవు. రెండవ సంపుటమున 'క' మొదలు 'జ' వఱకుఁగల కల్పములును, తృతీయ సంపుటమున 'చ' మొదలు 'త్య' వఱకుఁగల కల్పములును, చతుర్థ సంపుటమున 'తె' మొదలు 'స్త' వఱకుఁగల కల్పములును గలవు. ఇదివఱకున్న నిఘంటువు తన్నిటికంటె గది సర్వవిధములను తమమయినది ఈవు స్తకమును రచియించుటకు ముద్రించుటకు విశేష ప్రయత్నమువట్టినది. ధనసంతులకే గాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ అభ్యయుగా నుండవలయు ననుతలంపుతో నీక్రిందివెలలు నిర్ణయింపఁబడినవి. ప్రథమ సంపుటము సాదాక్షరి వెల రు 5 లు, మేలుక్షరి (Art Paper) రు 7 లు, ద్వితీయ సంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు, మేలుక్షరి రు 5 లు, తృతీయ సంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు, మేలుక్షరి రు 5 లు, చతుర్థ సంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు, మేలుక్షరి రు 5 లు.

